

Bachelorscriptie, april 2011
Bestuurs- en Organisationswetenschappen
Begeleider: Ank Michels

De Israelische en de Palestijnse lobby in Nederland

Welke heeft de meeste invloed?

Pieter Ultee

Ten geleide: Internationale politiek vanuit de studentenkamer

De afgelopen maanden en vooral weken was ik er haast niet weg te slaan: mijn studentenkamer in Utrecht Overvecht op achthoog. Een scriptie schrijven is een strijd die voor het grootste gedeelte eenzaam gestreden dient te worden. Je moet zelf produceren. Dat weet iedereen van tevoren, maar het is toch wennen wanneer je het voor de eerste keer daadwerkelijk aan den lijve ondervindt. Het resultaat van mijn eerste serieuze academische proeve van bekwaamheid ligt nu voor u. Met deze queeste hoop ik mijn eigen academische ontwikkeling gestalte te hebben gegeven. Hoewel ik de klus uiteindelijk zelf moest klaren, zou dat nooit mogelijk zijn geweest zonder de medewerking van verschillende mensen.

Allereerst wil ik mijn vier interviewrespondenten bedanken. Stad en land heb ik afgereisd voor de interviews, zo kom je nog eens ergens. Het hoogtepunt was absoluut de trip naar het pittoreske Uithuizermeeden in Noord-Oost Groningen. Een trip per trein van ruim twee uur bracht me in een geheel andere wereld. Nooit eerder heb ik zo heerlijk en intens de stilte beleefd, als tijdens de zonnige wandeling van het huis van Henk Poot, de Israelpredikant van Christenen voor Israel, terug naar het station. Het interview was bovendien erg prettig verlopen en net als bij de andere respondenten van het Centrum Informatie en Documentatie Israel, Nederlands Palestina Komitee en Een Ander Joods Geluid was de ontvangst erg hartelijk geweest. Elke keer weer was ik onder de indruk van de kennis en de passie van respondenten. Daardoor voelde ik me bij de interviews steeds direct vanaf het begin als een vis in het water. Bovendien werd ik ook achteraf nog geholpen per mail.

Verder wil ik vooral Ank Michels bedanken. Zij heeft mij na de soms zware tijden vorig jaar, hernieuwd perspectief kunnen bieden. Daarmee herwon ik gedurende de laatste maanden volledig mijn oorspronkelijke *drive* en enthousiasme. Steeds kwam zij met rake aanwijzingen waar ik echt verder mee kon. Ank heeft me als het ware aan de hand genomen in het wetenschappelijke diepe en gezorgd dat ik niet kon verzuipen. Ank, bedankt voor al je hulp. Door jou heb ik erg prettig kunnen werken aan dit project.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Introductie onderzoek	4
1.2	Probleemstelling	5
1.3	Context casus: standpunten over Israelbeleid in Nederland en de rol van lobbyen in een democratie	7
1.4	Wetenschappelijke relevantie	10
1.5	Maatschappelijke relevantie	11
2	Theoretisch kader	12
2.1	De definitie van een belangenorganisatie	12
2.2	Verschillende manieren van lobbyen	13
2.2.1	Initiatief van buitenaf	14
2.2.2	Toegang van binnen	15
2.2.3	Concretisering theorie over werkwijzen	16
2.3	Invloed van de werkwijze op de politieke standpunten	17
2.4	Samenvatting	19
3	Methoden en technieken	20
3.1	Verantwoording	20
3.1.1	Strategie	20
3.1.2	Soort vergelijking/Casusselectie	21
3.1.3	Onderzoekseenheid	22
3.1.4	Bronnen	23
3.1.5	Techniek	24
3.2	Operationalisatie	26
3.2.1	Initiatief van buitenaf	26
3.2.2	Toegang van binnenuit	26
3.2.3	Kerndeterminanten voor het hebben van invloed met een bepaalde werkwijze	27
3.2.4	Standpunten van de belangenorganisaties ten opzichte van de standpunten van de Nederlandse regering	28
3.2.5	Verantwoording voor-na analyse	28
4	Van binnen of van buiten?	31
4.1	Initiatief van buitenaf	32
4.1.1	Groepsleden mobiliseren	32
4.1.2	Onderzoek presenteren aan pers	33
4.1.3	Protesteren	35
4.1.4	Opiniepeilingen	36
4.1.5	Indeling	37
4.2	Toegang van binnenuit	37
4.2.1	Persoonlijk contact met politiek	38
4.2.2	Onderzoek presenteren aan politiek	39
4.2.3	Participeren in beleidsproces	40
4.2.4	Organiseren van elitaire bijeenkomsten	42
4.2.5	Indeling	44
5	De invloed van de lobby's op de standpuntbepaling	46
5.1	Doelstellingen	47
5.2	Voor-na methode	49
5.2.1	Verkiezingsoverwinning Hamas	50
5.2.2	Bommen op Hezbollah	52
5.2.3	Afsluiting Gaza	53
5.2.4	Uitbraak Gaza-oorlog	55
5.2.5	Samenvatting	56
6	Conclusie	58
7	Discussie	61
	Literatuur	63
	Transcripten	66

1 Inleiding

1.1 Introductie onderzoek

In 2007 publiceerden de professoren John Mearsheimer van de University of Chicago en Stephen Walt van Harvard University het boek *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy* in navolging van hun gelijknamige paper uit 2006. Mearsheimer en Walt stellen dat de Israelloobby het Amerikaanse Israelbeleid min of meer bepaalt. De koers van de Israelloobby die de Amerikaanse regering navolgt, gaat volgens de schrijvers in tegen de Amerikaanse buitenlandse belangen. Het werk trok veel aandacht en stond zelfs in de lijst van *The New York Times* met bestsellers tussen de autobiografieën van Bill Clinton en Moeder Teresa; ongewoon voor een wetenschappelijk boek. De reacties waren verschillend.

Volgens sommigen hadden Mearsheimer en Walt in hoofdlijnen gelijk (Judt, 2006; Amos, 2006), anderen vonden hen moedig (Massad, 2006; Zunes, 2006), weer anderen vonden lang niet al hun stellingen wetenschappelijk voldoende onderbouwd (Clyne, 2006; Bhayani, 2006) en nog anderen (Cohen, 2006; Herf, 2006) zagen in *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy* een antisemitische aanklacht in de lijn van de *Protocollen van de wijzen van Sion* die Adolf Hitler gebruikte ter rechtvaardiging van zijn Jodenvervolging. Volgens professor Alan Dershowitz (2006), net als Walt werkzaam bij Harvard, is het werk van Mearsheimer en Walt gestoeld op dezelfde complottheorie dat er een Joodse samenzwering aan de gang zou zijn die de wereld achter de schermen controleert.

In dit onderzoek wil ik in kaart brengen welke invloed lobbyen heeft op de standpunten van de Nederlandse regering. Tegen het licht van de controverse over de Amerikaanse Israelloobby behandelt dit onderzoek hetzelfde thema, maar dan in Nederland. Daarin wil ik de schijn van subjectiviteit vermijden die Mearsheimer en Walt over zich hebben afgeroepen.

Mearsheimer en Walt stellen dat de Israelloobby ervoor zorgt dat de VS een buitenlandbeleid voeren dat in gaat tegen de eigen belangen. De

veronderstellingen die voor deze verregaande conclusie noodzakelijk waren, zoals dat de Israelloobby het hele buitenlandse beleid van Amerika domineert, kunnen ten koste gaan van de objectiviteit. Dit onderzoek beperkt zich tot een analyse van de invloed van de lobby op de regeringsstandpunten ten aanzien van het Israelbeleid. Het verkrijgen van invloed kan verschillende oorzaken hebben. In het onderzoek wordt bekeken welke rol de manier van lobbyen speelt in het proces van standpuntbeïnvloeding van de politiek door belangengroepen.

De politiek wordt in de regel van twee kanten bestookt door tegenover elkaar staande belangengroepen om bijvoorbeeld óf voor óf tegen kernenergie te zijn, om óf voor óf tegen loonmatiging te zijn, om óf voor óf tegen aanleg van een nieuwe snelweg te zijn. In de onderhavige casus probeert de Israelloobby de Nederlandse regering te bewegen pro-Israelische standpunten in te nemen en de Palestinalobby haar pro-Palestijnse standpunten tot regeringsbeleid te maken.

Omdat de Palestijnen en Israëli's tegenover elkaar staan in Israel zijn pro-Israelische standpunten en pro-Palestijnse standpunten haast per definitie conflicterend. Er klinken van beide kanten zo nu en dan in algemene of abstracte zin wel overeenstemmende geluiden door die uitspreken dat er vrede moet komen en dat daarvoor een twee-statenoplossing de enige mogelijkheid is. Maar beide lobby's stellen vervolgens zulke verschillende eisen en voorwaarden aan de concrete invulling van die oplossing, dat er van overeenstemming in de praktijk alsnog geen sprake is. Daarom heb ik voor dit onderzoek enkele concrete gebeurtenissen geselecteerd in Israel, waarin de Israelloobby en de Palestinalobby de Nederlandse regering dus van tegenovergestelde standpunten proberen te overtuigen en het Nederlandse regeringsbeleid naar hun hand proberen te zetten.

1.2 Probleemstelling

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal: *In hoeverre beïnvloedt het lobbyen van de Nederlandse pro-Israel en pro-Palestina belangenorganisaties de standpunten van de Nederlandse regering over Israel?* Daarvoor is het

noodzakelijk dat helder wordt gemaakt hoe de begrippen 'belangenorganisatie' en 'lobbyen' te duiden zijn. Daarnaast moet onderzocht worden welke factoren invloed van belangengroepen op de politieke standpunten bepalen. Dat gebeurt aan de hand van wetenschappelijke literatuur. Een en ander resulteert in de drie theoretische deelvragen:

1. Wat is een belangenorganisatie?
2. Welke verschillende manieren van lobbyen zijn er?
3. Wat is de invloed van de werkwijze van belangenorganisaties op politieke standpunten?

Na deze fase van conceptualisatie (hoofdstuk 2) worden de verschillende begrippen geoperationaliseerd in hoofdstuk 3. Gekozen wordt welke begripshanteringen het meest geschikt zijn voor het uitvoeren van onderzoek naar het Nederlandse Israelbeleid. Op basis daarvan kan er in het specifieke geval van het Israeldebat in Nederland worden ingegaan op de vragen welke verschillende manieren van lobbyen er worden gebruikt in de casus, wat de standpunten van Nederlandse regering inhouden en hoezeer de verschillende lobby's die standpunten van de Nederlandse regering beïnvloed hebben.

Concreet zijn de deelvragen dus:

4. Welke manieren van lobbyen passen de Israelloobby en de Palestinalobby in Nederland toe?
5. Welke manier van lobbyen leidt tot de meeste invloed op het Israelbeleid van de Nederlandse regering?
6. Welke standpunten heeft de Nederlandse regering in de periode 2006-2009 ingenomen ten aanzien van Israel?
7. Welke invloed hebben de Israelloobby en de Palestinalobby gehad op die standpunten?

Na een antwoord op deze empirische deelvragen in hoofdstuk 4 en 5, volgt het antwoord op de centrale vraag. Tot slot wordt aangegeven welke implicaties die hoofdconclusie heeft.

1.3 Context casus: standpunten over Israelbeleid in Nederland en de rol van lobbyen in een democratie

In Nederland stond iedereen massaal achter de strijd van het Israelische leger gedurende de Zesdaagse Oorlog tussen 5 en 10 juni 1967. Op scholen werden klassikaal pro-Israelische liederen aangeheven, terwijl automobilisten rondreden met steunbetuigingen op hun bumpers (Hoebink, 13-5-2008).

Tabel 1: Steun voor optreden Israel onder de Nederlandse bevolking¹

	Pro-Israel	Neutraal	Pro-Arabisch	Geen antwoord
Juni 1967	67%	26%	x	7%
April 1968	52%	31%	x	17%

Cijfers uit opiniepeilingen die in de tweede helft van de jaren zestig onder de Nederlandse bevolking werden gehouden, bevestigen dat pro-Israel gevoel (zie tabel 1). De respondenten van het onderzoek moesten antwoord geven op de vraag welke kant ze kozen in het conflict tussen Israel en de Arabische staten. In tabel 1 is te zien dat in april 1968 het aantal mensen pro-Israel weliswaar is afgenomen, maar dat nog steeds meer dan de helft achter Israel staat.

Het percentage van de Nederlanders dat partij kiest voor de Arabische staten, blijft onveranderd laag (minder dan een half procent), ondanks de verminderde steun voor Israel. De categorie 'geen antwoord' vertoont de grootste stijging met tien procent. Blijkbaar is het in de nasleep van de oorlog moeilijker geworden een mening te vormen over Israel dan aan het begin. De Arabieren zijn in 1968 nog geen verleidelijke partij om te steunen voor de Nederlanders.

Tegenwoordig staat lang niet meer heel Nederland per definitie achter Israel. De meest recente opiniepeilingen van 2005 en 2009 geven een evenwichtig beeld (zie tabel 2). De percentages pro-Israel en pro-Palestijns

¹ Nipo, 1967: n=1176 en Nipo, 1968: n=1214

(in plaats van pro-Arabisch²) lopen niet meer zo ver uit elkaar als in 1968. Het pro-Palestijnse kamp krijgt zelfs meer steun van de Nederlandse bevolking dan het pro-Israël kamp. Toch is ook de pro-Palestijnse groep niet erg groot (20 procent in 2005, 27 procent in 2009). Vooral niet in vergelijking met de groep mensen met een neutrale opinie. In 2009 is die grootste groep wel weer geslonken (van 51 procent naar 38 procent). Dat de Nederlanders in 2009 eerder geneigd zijn partij te kiezen is waarschijnlijk het gevolg van de polariserende werking van de Gaza-oorlog en de betrekkelijk grote aandacht in de Nederlandse media voor dit conflict.

Tabel 2: Steun voor optreden Israël onder de Nederlandse bevolking³

	<i>Pro-Israël</i>	<i>Neutraal</i>	<i>Pro-Palestijns</i>	<i>Geen antwoord</i>
<i>Augustus 2005</i>	15%	51%	20%	11%
<i>Januari 2009</i>	25%	38%	27%	11%

Dat de steun voor Israël is afgekald de laatste decennia, is terug te zien in de animo voor demonstraties. In 1967 waren er tienduizenden Nederlanders aanwezig om in Amsterdam te demonstreren voor Israël, in 2009 nog maar een paar tientallen in Amstelveen. Op de demonstratie tegen Israël, die in dezelfde week plaatsvond in Amsterdam, kwamen 1500 demonstranten af. Er werd luidkeels en langdurig ' Hamas, Hamas, Joden aan het gas' geroepen.

De demonstratie in Amsterdam vormde een onderdeel van een estafette van demonstraties in onder andere Rotterdam, Utrecht en Groningen. De Joodse advocaat Bram Moszkowicz klaagde daarop (zonder resultaat) SP-kamerlid Harry van Bommel aan wegens zijn deelname aan de demonstratie in Amsterdam (zie voorblad, links op foto onder). Ook had Van Bommel zelf 'Intifada, Intifada, Palestina vrij!' geroepen. In de tweede helft

² De Palestijnen worden tegenwoordig als een apart volk aangemerkt. Eind jaren zestig was dit nog niet het geval. Het voert op deze plek te ver om te duiden hoe dat precies is gekomen. Dat is bovendien een kwestie die onderhevig is aan politieke discussie.

³ Maurice de Hond, 2005 en Maurice de Hond, 2009

van de jaren zestig was het ondenkbaar geweest dat een parlementariër op zou roepen tot gewelddadig verzet tegen Israël.

Als de invloed van lobby's in deze case dus een democratische afspiegeling van de maatschappelijke opinie is, zou de regering zich volgens het democratische principe van pluralisme ongeveer even veel aan de standpunten van voor- en tegenstanders van het Nederlandse Israëlbeleid gelegen moeten laten liggen (Kickert, 2000). Kickert stelt dat er in een democratie een gelijke toegang en invloed moet zijn voor verschillende groepen in de samenleving op besluitvorming. In het continue zoeken naar democratische balans moet de beleidsbepaler er alles aan doen nauwe samenwerking met enkele belangengroepen en achterstelling van andere te voorkomen.

Wanneer bovengenoemde voor- en tegenstanders geen gelijke invloed hebben op het beleid, zou deze casus (het Israëlbeleid) een manifestatie kunnen zijn van een kloof tussen burger en politiek. In de literatuur is er consensus over het bestaan van die kloof. De macht van belangenorganisaties is een van de mogelijke veroorzakers van die kloof. Burgers kunnen hun stem laten spreken bij verkiezingen. In ons systeem worden zij na de verkiezingen vertegenwoordigd door de gekozen parlementariërs die 'zonder last of ruggespraak', naar bevind van zaken, kunnen handelen of nalaten. Daardoor hebben de kiezers, na te hebben gekozen, geen formele invloed op de gekozenen. De meerderheid beslist in een democratie, wordt vaak gezegd. In de praktijk is de bevolking juist onder te verdelen in allerlei verschillende minderheden die de politici voor zich dienen te winnen.

De invloed van minderheden (middels belangengroepen) op het beleid is in de periodes tussen de verkiezingen groter dan tijdens die verkiezingen. In tijden van verkiezingen moeten de kandidaten voor het parlement hun oren naar de kiezers laten hangen en beslissen kiezersmeerderheden over de kwantiteit van volksvertegenwoordigers vanuit de verschillende politieke partijen. Daarna zou je verwachten dat de vertegenwoordigers volgens het democratische principe van het pluralisme denken en werken. Het blijkt echter dat ons stelsel machtspolitiek van minderheden mogelijk maakt omdat zij via belangengroepen lobbyen met een methodiek die geëigend is voor thema's

die de meerderheid niet echt bezighouden. Lage politieke interesse van de meeste burgers (tenzij er een cruciaal eigenbelang in het geding is) maakt dat laatste voor hen aanvaardbaar; ze stemmen impliciet in met participatie van sommigen en schijnparticipatie van vele anderen (Munnichs, 2000). Dat impliceert het volgende model:

Bestuurders en parlementariërs nemen ten aanzien van een thema dat een meerderheid van de burgers niet werkelijk interesseert, een hun (de beslissers) welgevallig standpunt van een maatschappelijke groepering (soms door een kleine minderheid vertegenwoordigend) over. Vervolgens wordt dit standpunt via machtspolitiek omgezet in beleid. Participatie in beleid is voor andere, soms grote groepen burgers schijn. Dat is mogelijk omdat er causaal verband (omgekeerde evenredigheid) bestaat tussen de mate van interesse van de meerderheid voor de kwestie en de mate waarin minderheden de kans hebben door politieke druk uit te voeren dingen gedaan te krijgen. De wijze waarop zij deze druk uitoefenen is precies toegesneden op de betreffende beslissers en de thematiek.

Vanuit democratisch perspectief is het zeer de vraag of dit model wenselijk is.

1.4 Wetenschappelijke relevantie

Pas gedurende de laatste decennia is het begrip lobbyen of de wetenschap van het zogeheten lobbyisme opgekomen. Dat heeft geleid tot tal van publicaties over de theorie achter het lobbyen. In Nederland ligt de focus in het onderzoek, naast lobbyen in binnenlandse aangelegenheden, de laatste jaren onder andere op lobbyen in de Europese Unie (Lelieveldt, 2011; Princen, 2006; Kickert, 2000; Van Schendelen, 2010). Mijn casuskeuze op gebied van Nederlands buitenlands beleid buiten de EU om, wijkt daarvan af. Het is een onontgonnen terrein. In Nederlands wetenschappelijk onderzoek is er tot op heden weinig aandacht voor de invloed van de praktijk van belangenbehartiging en lobbyen op het Nederlandse buitenlandbeleid.

Zoals ik in 1.1 al aangehaald heb, bestaat er in Amerika wel onderzoek naar de invloed van belangenorganisaties op het Midden-Oostenbeleid van de

regering. Door de talrijke verschillen tussen het Nederlandse en Amerikaanse politieke stelsel – en de rol van allerlei kapitaalkrachtige belangenorganisaties daarin – is onderzoek naar die rol niet één op één geldig voor de Nederlandse situatie.

Daarom kan mijn onderzoek vernieuwende inzichten opleveren en voegt het op die manier iets toe. Deze casus geeft bovendien de mogelijkheid om verschillende manieren van lobbyen die in de literatuur worden genoemd tegenover elkaar te zetten - omdat ik werkwijzen van verschillende lobby's onderzoek - en te kijken welke manier van lobbyen leidt tot de meeste invloed.

Er zijn verschillende manieren van lobbyen. Welke manieren zijn er en wat is de invloed van de werkwijze op de politieke standpunten? Antwoord op deze vragen (deelvragen 2 en 3, zie 1.2), helpt de vraag te beantwoorden in hoeverre het lobbyen van Nederlandse belangenorganisaties de standpunten van de regering over Israël beïnvloedt (probleemstelling in 1.2).

1.5 Maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek beslaat de lobby van een van de meest langdurige conflicten in de internationale politiek. Ook in Nederland zelf is er extra aandacht voor dit conflict in vergelijking met andere brandhaarden in de wereld. Uit onderzoek is gebleken dat Nederlanders ten opzichte van andere Europeanen meer belang hechten aan 'vermindering van de spanningen in het Midden-Oosten'. Dat is het gevolg van de 'speciale band' die de Nederlanders na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelden met de staat Israël (Grunfeld, 2008). Al moet wel aangetekend worden dat die speciale band vooral vroeger onverbreekbaar leek (zie 1.3).

Niet alleen onderzoek naar het onderwerp *Israël* is maatschappelijk relevant in Nederland, ook onderzoek naar de *Israëllobby* kan op zichzelf van belang zijn. Mearsheimer en Walt (2007) kwamen in de VS tot de conclusie dat de Israëllobby zo invloedrijk is, dat die ervoor zorgt dat de VS een buitenlandbeleid voeren dat in gaat tegen de eigen belangen (zie 1.1). Het zou een slechte zaak zijn voor Nederland wanneer de Israëllobby of de Palestinalobby in Nederland een dergelijke misstand zou veroorzaken.

2 Theoretisch kader

Centraal in dit hoofdstuk staat het vergaren van een antwoord op de derde deelvraag *‘Wat is de invloed van de werkwijze van belangenorganisaties op politieke standpunten?’* Om die vraag te kunnen beantwoorden, zal ik in de paragrafen 2.1 en 2.2 de begrippen ‘belangenorganisatie’ en ‘lobbyen’ duiden als antwoord op deelvraag 1 – *‘Wat is een belangenorganisatie?’* – en deelvraag 2 – *‘Welke verschillende manieren van lobbyen zijn er?’*.

In 2.1 gebeurt dat door het begrip belangenorganisatie, zoals ik het hanteer in dit onderzoek, af te bakenen en af te zetten tegen begrippen als bijvoorbeeld vereniging of pressiegroep. In 2.2 beschrijf ik eerst twee tegenovergestelde wijzen om te lobbyen, om daarna tot een concretisering te komen die kan uitwijzen wanneer er sprake is van welke werkwijze. Vervolgens beschrijf ik in dit hoofdstuk wat die werkwijze bijdraagt aan de beïnvloeding van de politiek (2.3).

2.1 De definitie van een belangenorganisatie

De term belangenorganisatie heeft in de literatuur geen eenduidige betekenis. Soms wordt met ‘belangenorganisatie’ puur het type organisatie bedoeld dat de belangen van haar achterban op directe wijze aan de politiek verkondigt, soms wordt de definitie breder genomen en vallen ook organisaties die zich bezig houden met publieke activiteiten onder de definitie. In dit onderzoek wordt de ruime definitie gebruikt, omdat ik juist het verschil in beïnvloeding van de directe en indirecte methode van belangenbehartiging op de politiek wil onderzoeken.

De rechtspersoon van een belangenorganisatie is in de praktijk ofwel een vereniging ofwel een stichting. Een belangrijk onderscheid tussen beide rechtspersonen is hoofdzakelijk dat een vereniging leden heeft met inspraak en een stichting niet. Een stichtingsbestuur kan daardoor handelen zonder de verplichting om verantwoording af te leggen aan leden.

Termen die in verband worden gebracht met of gebruikt worden in plaats van 'belangenorganisatie' zijn NGO, pressiegroep, actiegroep of beweging (Cobb, 1976; Van Schendelen 2010). Ik heb in dit onderzoek niet voor deze begrippen gekozen omdat deze, om verschillende redenen, minder goed de lading dekken van de door mij onderzochte organisaties.

Belangenorganisaties zijn weliswaar in de regel altijd niet-gouvernementeel, maar het begrip NGO wordt in de praktijk alleen gehanteerd als het gaat om thema's als ontwikkelingssamenwerking en milieu. Een actiegroep is een groep die eenmalig een actie opzet om een belang te verdedigen en dus een specifiek type belangengroep. Een 'beweging' is juist een overkoepelend begrip waarin een aantal belangenorganisaties met ongeveer hetzelfde grotere doel (bijvoorbeeld vrede of mensenrechten) onofficieel verenigd kunnen zijn.

De term pressiegroep, tenslotte, komt zeer overeen met 'belangenorganisatie' zoals die in dit onderzoek gehanteerd wordt. Het willen beïnvloeden van de politiek is verweven in beide begrippen. Het enige verschil is dat het bij de term pressiegroep minder vanzelfsprekend is dat de organisatie – naast het uitoefenen van druk – ook het belang van een bepaalde groep mensen in de samenleving vertegenwoordigt.

2.2 Verschillende manieren van lobbyen

Belangengroepen kunnen hun standpunten op twee verschillende manieren op de politieke agenda krijgen: door initiatief van buitenaf – *outside* lobbyen – en door toegang van binnenuit - *inside* lobbyen (Cobb, 1976; Princen, 2006). In een matrix kruisen deze twee wegen vier opeenvolgende fases waarin beleid tot stand komt: (1) initiëring, (2) specificatie, (3) uitbreiding en (4) toegang. Zie tabel 3. Dit model is vergelijkbaar met het barrièremodel dat uitgaat van achtereenvolgens wensen, eisen, besluitvorming en implementatie (Van der Graaf, 1989: 187).

Tabel 3: Strategieën van belangengroepen

	Initiatief van buitenaf	Toegang van binnenuit
Initiëring	Vage algemene onvrede	Groep binnen de overheid of met sterke banden tot beslissers heeft onvrede
Specificatie	Voortrekkers	Eigen kwesties hoger prioriteren dan andere kwesties
Uitbreiding	Complex proces van verspreiding in stappen	Geselecteerde ondersteuning buiten het publieke domein
Toegang	Stakingen, tussenpersonen of direct	Tussenpersonen of direct

2.2.1 *Initiatief van buitenaf*

Het proces dat een kwestie doorloopt bij de ‘initiatief van buitenaf’-methode gaat in vier stappen.

- (1) Wanneer het initiatief van buitenaf komt, is een vage algemene onvrede over een bepaald onderwerp het beginpunt van een geformuleerde publieke opinie.
- (2) Om de onderliggende onvrede aan het oppervlak te krijgen, zijn voortrekkers nodig in de samenleving.
- (3) De voortrekkers specificeren de problematiek helder, zodat de massa aangesproken wordt en een breed draagvlak gecreëerd wordt. In deze uitbreidingsfase gaan de publieke opinieleiders beginnen met het zoeken naar steun in de eigen groep (Cobb, 1976; Kollman, 1998). Daarna zoeken ze over de schutting van de eigen kring, bijvoorbeeld via media, naar potentiële geestverwanten. Die geestverwanten moeten komen uit het deel van de massa dat een bovengemiddelde interesse heeft voor de publieke zaak, of in ieder geval voor de casus die dan op de agenda staat. De rest van de massa leeft in principe langs deze publieke thema’s heen. Slechts af en toe is dit overgrote restgedeelte te porren voor publieke actie, zij het van korte duur.
- (4) De laatste fase, de fase van toegang tot de politieke agenda, is voor het initiatief van buitenaf problematisch in moderne samenlevingen als de

Nederlandse. De moeilijkheden om een kwestie door te laten dringen, beginnen echter al bij de uitbreidingsfase. De kleine kring van vroeg betrokkenen moet niet alleen kwantitatief een goede basis van bondgenoten opbouwen. Tegelijkertijd moet in de gaten worden gehouden dat men de regie inhoudelijk niet kwijtraakt, wanneer andere groepen in hun belang de kwestie verdraaien en met deze verdraaide kwestie aan de haal gaan richting de massa (Cobb, 1976; Kollman, 1998).

Groepen die van buiten naar binnen werken zijn vaak succesvol in het verkrijgen van een stem in de media, zelfs in het vergaren van een aanzienlijke achterban, maar toch vinden ze hun opinies soms niet terug op de politieke agenda, laat staan in daadwerkelijk beleid (Cobb, 1976; Kollman, 1998). Toegang tot de politieke agenda is te forceren met stakingen of via tussenpersonen rondom of binnen de politiek. Met deze werkwijze is invloed op de politieke standpunten ingewikkeld te bewerkstelligen.

2.2.2 Toegang van binnen

De tweede optie om toegang te krijgen tot de politieke agenda is de 'toegang van binnen'- methode; zie tabel 3. Ook deze methode is onder te verdelen in dezelfde vier fasen als de andere methode, al geschieden 'initiëring' en 'specificatie' bij deze methode gelijktijdig.

(1 en 2) Binnen deze methode behoren de initiatiefnemers van de agendering bij een groep met een vooraanstaande status of positie in het politieke domein. Die groep kan ofwel zelf deel uitmaken van de politiek, ofwel sterke banden hebben met politieke leiders. Een ander kenmerk van dergelijke belangengroepen is dat ze overeenstemming hebben over de organisatiestructuur en de doelstellingen, waardoor ze die krachtig kunnen uitdragen (Cobb, 1976; Kollman, 1998). Het initiëren en continueren van een invloedrijke inside lobbyorganisatie vergt naast een strakke organisatie ook voldoende budget voor research en representatie (Mearsheimer, 2007). Bij outside lobbyen is budget minder wezenlijk; het op de been brengen van een grote groep aanhangers is eerder afhankelijk van media-aandacht e.d. dan van budget (Cobb, 1976; Kollman, 1998).

(3) Groepen die van binnenuit te werk gaan, zijn niet gericht op uitbreiding in de richting van de publieke agenda. De fase van uitbreiding is eerder gericht op zorgvuldig geselecteerde machtige stromingen of tussenpersonen, die zich buiten het publieke domein bevinden. De initiatiefnemers waken juist voor uitbreiding richting de publieke agenda. Dan zouden ze de controle over de kwestie (en de manier waarop die op de politieke agenda wordt gezet) alleen maar kunnen kwijtraken.

(4) In plaats daarvan wordt bij voorkeur in alle rust achter de schermen toegang tot de politieke agenda gezocht (Cobb, 1976; Kollman, 1998).

2.2.3 Concretisering theorie over werkwijzen

Uit het voorgaande blijkt dat er twee manieren van lobbyen zijn: ‘initiatief van buitenaf’ en ‘toegang van binnenuit’. Zoals gezegd wordt er aan de hand van deze tweedeling gekeken naar van wat voor soort belangenorganisatie er sprake is. Kollman (1998) heeft in navolging van studies van Schlozman en Tierney (1986) en Walker (1991) een uitwerking van die twee begrippen geïntroduceerd. Daarbij moet worden aangetekend dat die gebaseerd is op het Amerikaanse politieke bestel. Om de uitwerking van Kollman toe te passen op de Nederlandse situatie (te zien in tabel 4), zijn in dit onderzoek factoren als ‘bijdragen aan een campagne’ weggelaten. Verder gaat het in dit onderzoek om non-profit lobby’s. Daarom zijn ook factoren die hoofdzakelijk van toepassing zijn op de profitsector, zoals zitting in adviesorganen van de overheid, niet te vinden in tabel 4.

Tabel 4: Concretisering verschillende werkwijzen van lobbyen

<i>Toegang van binnenuit</i>	<i>Initiatief van buitenaf</i>
Persoonlijk contact met politiek	Groepsleden mobiliseren
Onderzoek presenteren aan politiek	Onderzoek presenteren aan pers
Participeren in beleidsproces	Protesteren
Organiseren van elitaire bijeenkomsten	Opiniepeilingen houden

Er wordt in dit onderzoek aan vertegenwoordigers van belangenorganisaties voorgelegd of ze activiteiten zoals weergegeven in tabel 4 regelmatig, in beperkte mate of nooit ondernemen. Uit die resultaten kan worden afgeleid tot welke soort de belangengroepen behoren.

2.3 Invloed van de werkwijze op de politieke standpunten

Een lobby behartigt de belangen van een bepaalde groep in de samenleving. Het verkrijgen van politieke invloed door belangengroepen is volgens de literatuur afhankelijk van verschillende factoren: institutionele structuren, kenmerken en werkwijze van de groep en factoren die samenhangen met de kwestie zelf (Dur, 2007).

In dit onderzoek meet ik de beïnvloeding van de politiek door de belangengroep op basis van de tweede factor: de kenmerken en werkwijze van de groep. De andere factoren zijn namelijk gelijk. De onderzoeksvraag betreft het lobbyen van de belangenorganisaties bij de Nederlandse politiek. Een verschil tussen politieke systemen (zoals het Nederlandse en het Amerikaanse) is voor dit onderzoek dus niet relevant. Ook het effect van de kwestie zelf op beleidsbeïnvloeding komt in deze studie niet aan de orde, omdat ook het thema (het Nederlandse Israelbeleid) van de belangengroepen hetzelfde is.

Om te bepalen wánnere er met wélke manier van lobbyen (inside of outside) de meeste invloed uit te oefenen is op de politieke standpunten, zijn drie kerndeterminanten van Lelieveldt en Princen (2011) belangrijk: het doelwit van de belangengroep, de organisatie van de groep en het thema . Variaties op deze determinanten leiden tot variaties op de voorkeur voor de te kiezen manier van lobbyen.

Het doelwit van de belangengroep

Vertegenwoordigers van belangengroepen nemen zelf geen definitieve politieke besluiten. Dat doen politici en bestuurders. Per thema verschilt welke actoren die beslissingsmacht in handen hebben. Gekozen politici zijn gevoeliger voor de publieke opinie, omdat ze voor hun toekomst afhankelijk

zijn van de kiezer. Daarom is de kans om bij de Tweede Kamer invloed uit te oefenen met 'lobbyen van buitenaf' groter dan die kans is bij ministers.

De organisatie van de groep

Belangengroepen met verschillende werkwijzen moeten beschikken over verschillende kwaliteiten wat betreft organisatie om invloed te kunnen uitoefenen. Een groep die van binnenuit wil werken, moet goede banden ontwikkelen en behouden met beleidsmakers. Een dergelijke groep kan de invloed op het beleid vergroten door zich te vestigen als informatievoorzieners van beleidsmakers. Op die manier kan de belangengroep bepalen op basis van welke feiten beleid gemaakt wordt. Politici hebben zelf vaak te weinig tijd en expertise om die informatie zonder hulp van de belangengroep te vergaren.

De lobbyisten die van buitenaf invloed willen uitoefenen, moeten beschikken over een organisatie die het vermogen heeft een grote achterban op de been te brengen of in ieder geval bovenmatig geïnteresseerd te krijgen om de belangen van de groep te ondersteunen. Dat kan via de media of via een groot netwerk van onder andere vrijwilligers met hart voor de zaak. Voor beide werkwijzen geldt dat het opbouwen van een goede, invloedrijke belangenorganisatie een proces is van lange duur.

Het thema

De laatste determinant die de invloed van een bepaalde werkwijze bepaalt, is het thema waar de belangengroepen voor ijveren. Sommige thema's spreken meer aan bij het grote publiek dan andere, en zijn dientengevolge gevoeliger voor een lobby van buitenaf. Thema's spreken sneller aan bij grote groepen als ze een aanzienlijke groep mensen direct aangaan, zoals bijvoorbeeld werkzekerheid of veiligheid in de wijk.

Een andere eigenschap die een thema publieke aandacht kan verschaffen is de symbolische waarde ervan. De dierenrechten van zeehonden spreken meer tot de verbeelding dan die van muskusratten. Wanneer een thema bovenstaande eigenschappen ontbeert en er slechts een beperkte groep de moeite wil nemen te strijden voor de zaak, dan is met van binnenuit lobbyen meer invloed op de politieke standpunten te vergaren.

2.4 Samenvatting

Het doel van deze studie is te evalueren hoezeer verschillende belangenorganisaties, die in dit onderzoek centraal staan, de Nederlandse regering beïnvloeden. Anders gezegd: *in hoeverre het lobbyen van de Nederlandse pro-Israël en pro-Palestina belangenorganisaties de standpunten van de Nederlandse regering over Israël beïnvloedt*. In dit hoofdstuk is er een onderscheid gemaakt tussen twee verschillende manieren van lobbyen: lobbyen van buitenaf en lobbyen van binnenuit. De term belangenorganisatie kan zowel gehanteerd worden voor groepen die *inside* lobbyen als voor groepen die *outside* lobbyen.

Voor het verkrijgen van invloed op de politieke standpunten verdient lobbyen van buitenaf de voorkeur wanneer het doelwit van de lobby direct verkiesbare politici zijn, wanneer er veel mensen op de been kunnen worden gebracht en wanneer door het grote publiek veel waarde wordt gehecht aan een bepaald thema. Zijn deze drie zaken niet aan de orde, dan is met lobbyen van binnenuit meer invloed te vergaren.

3 Methoden en technieken

Dit hoofdstuk staat in het teken van de verantwoording van de onderzoeksmethoden die ten grondslag liggen aan de resultaten. Daarvoor is het om te beginnen noodzakelijk om de onderzoeksstrategie, de selectie van de casus en de onderzoekseenheden binnen die casus te bespreken (3.1.1, 3.1.2 en 3.1.3). Daarna ga ik in op de specifieke uitvoering van het onderzoek wat betreft het verzamelen van data (3.1.4 en 3.1.5). Tot slot zal ik de theoretische concepten die zijn voortgekomen uit het vorige hoofdstuk verder concretiseren aan de hand van een puntsgewijze operationalisatie (3.2).

3.1 Verantwoording

De verantwoording van dit onderzoek valt uiteen in vijf stappen. Aan de hand van die stappen zal het duidelijk worden hoe het onderzoek een betrouwbaar en vernieuwend licht kan werpen op de al bestaande theorie. De vijf methodologische stappen zullen worden verantwoord: (1) strategie, (2) type vergelijking/casusselectie, (3) onderzoekseenheid, (4) bronnen en (5) techniek.

3.1.1 Strategie

Dit onderzoek wordt verricht door middel van een case study. Aan die strategie zitten voorwaarden op gebied van vraagstelling (Yin, 1984: 13-20). De onderzoeksvraag *'In hoeverre beïnvloedt het lobbyen van de Nederlandse pro-Israël en pro-Palestina belangenorganisaties de standpunten van de Nederlandse regering over Israël?'* is te kwalificeren als een 'in hoeverre'-vraag en daarmee bij uitstek geschikt om een case study op toe te passen (Yin, 1984: 18).

De beantwoording van de onderzoeksvraag is het verkrijgen van inzicht in hoeverre die belangenorganisaties invloed hebben op de standpunten van

de Nederlandse regering wat betreft het Israelbeleid. Een case study is de geschikte manier om dat doel te realiseren, omdat die probeert te achterhalen waarom beslissingen over beleid genomen worden, hoe ze genomen worden en wat de consequenties van die beslissingen zijn (Yin 1984: 22-23).

3.1.2 Soort vergelijking/Casusselectie

De resultaten van dit onderzoek zullen moeten worden geanalyseerd. Dat is tijdrovend, hetgeen zowel praktische als wetenschappelijke gevolgen heeft voor het selecteren van de casus. In praktisch opzicht is het onderzoek beperkt in menskracht en tijd. Daarom zal er op een beperkt aantal onderzoekseenheden worden ingezoomd. In wetenschappelijk opzicht heeft die praktische beperking tot gevolg dat de resultaten van het onderzoek minder algemeen geldend zijn.

Bij dit onderzoek is het verder problematisch om causale verbanden te bewijzen. Het is slechts realistisch plausibiliteit van de invloed van belangengroepen op de politiek te veronderstellen. Ten eerste zijn er talloze andere factoren die politieke standpunten beïnvloeden en ten tweede zullen politici in de regel niet toegeven dat ze 'bewerkt' zijn door lobbyisten, al was het maar omdat dit onderbewust gebeurt. Toch verwacht ik door het vergaren van zoveel mogelijk informatie over de standpunten van de Nederlandse regering en die van de belangengroepen een plausibel patroon van beïnvloeding te kunnen onderscheiden

Mijn casus behelst het Israelbeleid van de Nederlandse regering en valt uiteen in hoe de Israellobby en de Palestinalobby dat beleid proberen te beïnvloeden. Er is in dit geval sprake van een *embedded single case* (Yin, 1984). De casus is het Israelbeleid van de Nederlandse regering, de Israellobby en de Palestinalobby zijn de subcasus. Het doel van het onderzoek is om uit te zoeken op welke manieren er gelobbyd wordt door organisaties binnen de twee kampen en of verschillen in die manieren leiden tot verschillende mate van beïnvloeding van regeringsstandpunten.

3.1.3 Onderzoekseenheden

Ik heb vier verschillende belangengroepen gekozen om te onderzoeken. Voor die selectie heb ik allereerst gelet op de belangen die de groepen verdedigen. Daarom zijn twee pro-Israël en twee pro-Palestijnse organisaties uitgekozen. Vervolgens heb ik gekeken welke organisaties het grootste en meest invloedrijk zijn. Het Centrum Informatie en Documentatie (CIDI) beschikt over een bestand van enkele duizenden 'Vrienden van het CIDI', die elk jaar 50 euro overmaken en in ruil daarvoor per nieuwsbrief en bijeenkomsten op de hoogte worden gehouden van alle activiteiten van het CIDI.

Christenen voor Israël (CvI) heeft een groot bestand van 50.000 huishoudens, die geabonneerd zijn op het maandblad *Israël Aktueel*. Die huishoudens worden iedere maand op de hoogte gehouden van activiteiten van CvI zoals het helpen bij de *aliyah*, het 'terugbrengen' van Joden naar Israël. Verder is er veel nieuws over Israël en pro-Israëlopinie te lezen in combinatie met spirituele Bijbelse stukken van onder andere 'Israëlpredikant' ds. Henk Poot.

Voor de Palestijnse kant zijn er minder grote organisaties die zich in Nederland specifiek met Israël en Palestina bezighouden. Het Nederlands Palestina Komitee (NPK) komt relatief vaak in het nieuws en heeft ook landelijke bekendheid in de media verkregen, maar heeft niet meer dan enkele honderden vrijwilligers.

Datzelfde geldt voor Een Ander Joods Geluid (EAJG). Dat is een relatief kleine organisatie, die echter wel al sinds de oprichting in 2001 een reputatie als vaste deelnemer van debatten over Israël heeft verworven. Zowel in de media als op discussieavondjes in het land is geregeld een vertegenwoordiger van EAJG van de partij. Voor het vinden van donateurs is EAJG gedwongen in een kleine vijver te vissen. Van de slechts 45.000 Joden die in Nederland wonen is maar een bepaald deel geïnteresseerd in politiek en van dat deel gaan slechts heel weinigen zover in hun kritiek op Israël als EAJG dat doet.

Naast het criterium van diversiteit van organisaties heb ik de casusselectie ook voorzichtig proberen te baseren op mogelijke verschillen in

werkwijze. In het onderzoek probeer ik die werkwijzen definitief te achterhalen.

3.1.4 Bronnen

De focus van dataverzameling ligt bij een case study op zes verschillende bronnen van bewijs: (1) documentatie, (2) archiefmateriaal, (3) interviews, (4) observaties als buitenstaander, (5) observaties als deelnemer en (6) fysieke artefacten (Yin, 1984: 79). Interviews zijn de voornaamste bron van informatie in deze studie. Documentatie wordt gebruikt ter ondersteuning om het proces naar de beantwoording van de onderzoeksvraag te optimaliseren. Andere bronnen van bewijs worden niet gebruikt in dit onderzoek.

Het onderzoek valt zowel in theoretische als in praktische zin uiteen in twee delen: eerst wil ik verschillen in werkwijzen tussen de belangengroepen vaststellen; vervolgens wil ik kijken of die verschillende werkwijzen ook leiden tot een verschillende invloed op de politieke standpunten. In het eerste deel van het onderzoek is gekozen voor vier interviews met vertegenwoordigers van vooraanstaande belangengroepen in Nederland aangaande het thema Israël/Palestina. Het is evenwichtig om te kiezen voor vertegenwoordigers van twee pro-Israël en twee pro-Palestina organisaties.

Het doen van interviews is de meest geschikte techniek voor het vergaren van informatie bij dit deel van het onderzoek (hoofdstuk 4), omdat ik wil weten welke lobbyactiviteiten de belangenorganisaties uitvoeren. In documenten op de verschillende websites staan wel algemenere doelen en standpunten van de organisaties, maar geen gedetailleerd overzicht van de activiteiten. De websites van de verschillende organisaties heb ik gebruikt ter ondersteuning van de data die ik uit interviews haal.

Het tweede deel van het onderzoek (hoofdstuk 5) is op een andere manier vormgegeven, omdat concreet wordt gekeken naar resultaten. Daar is een zo objectief mogelijke benadering voor nodig. Met interviews bestaat er het risico dat respondenten bewust of onbewust subjectief zijn over hun eigen invloed. Primair om deze reden verricht ik documentanalyse.

Gebruikte documenten zijn hoofdzakelijk artikelen uit kranten en tijdschriften, aangevuld door informatie via websites van en e-mailcontact met belangenorganisaties. Ik heb vanaf 10 maart (2011, red.) meerdere malen geprobeerd Buitenlandse Zaken te verleiden tot het verstrekken van directe inzichten in de totstandkoming van hun standpunten, maar de telefonische toezegging te reageren via de mail kon wegens drukte tot op de dag van vandaag niet worden waargemaakt.

3.1.5 Techniek

De manier van interviewen die het beste past bij deze case study is 'gefocus interviewen' (Yin, 1984: 83). Ook uit praktische overwegingen verdient deze methode de voorkeur – gezien het beperkte tijdsbestek en de beperkte menskracht die beschikbaar waren voor de uitvoering van het onderzoek – omdat die uitgaat van maximaal een uur interviewen. Bij een 'gefocus interview' wordt gebruik gemaakt van een topiclijst. De topiclijst voor dit onderzoek bestaat uit de operationalisaties, zoals die verderop zijn gemaakt in 3.2.

De bijgeleverde transcripten zijn geen volledig letterlijke transcripten. De interviews duurden toch vaak langer dan twee uur, dus sommige delen zijn weggelaten of samengevat. Dat geldt niet voor de schuin gedrukte quotes die ik heb gebruikt voor hoofdstuk 4; die zijn letterlijk zo gezegd door respondenten tijdens het interview of later door hen gecorrigeerd bij het nalezen van mijn uitwerking als de respondent zijn antwoord onvoldoende duidelijk vond weergegeven.

De documentanalyse bestaat hoofdzakelijk uit de analyse van diverse geschreven nieuwsmedia, zoals gesteld in de vorige paragraaf. Via het invoeren van (combinaties van) zoektermen als 'Verhagen', 'Cidi', 'Palestina Komitee' en 'Hamis' op Google en LexisNexis ben ik gestuit op allerlei artikelen die het regeringsstandpunt weergeven en ook de standpunten van de belangenorganisaties. Vooral van Elsevier en het Reformatorisch Dagblad (beide pro-Israël) is geregeld gebruik gemaakt om dat er in deze bladen veel nieuwsberichten voorhanden waren. Ik vrees niet voor eenzijdige en te

subjectieve beeldvorming ten gevolge van de overmatige vertegenwoordiging van gekleurde berichten in de onderzoeksdata, omdat ik gebruik heb gemaakt van nieuwsberichten en niet van opinieartikelen.

Het doel is om uit die media informatie te vergaren over enerzijds het regeringsstandpunt en anderzijds de standpunten van de verschillende belangenorganisaties om vervolgens te bepalen in hoeverre die overeenkomen. Uiteraard hebben tal van andere factoren dan de lobbyfactor eveneens invloed op het regeringsstandpunt inzake het Israelbeleid, maar op basis van de theorie van hoofdstuk 2 veronderstel ik dat lobbyen in ieder geval 'een van de' factoren is.

Het laatste dat nog gezegd moet worden over de techniek van onderzoek doen in het tweede gedeelte, is dat standpunten van regering en belangengroepen bepaald worden als reactie op vier concrete gebeurtenissen in het Israel-Palestina conflict waar in de media ruimschoots aandacht is geweest: (1) Hamas wint de verkiezingen in januari 2006, (2) het uitbreken van de Israelisch-Libanese oorlog in juli 2006⁴, (3) Israel grendelt Gaza af nadat Hamas daar de macht grijpt in juni 2007 (4) en tot slot het uitbreken van de Gaza-oorlog in december 2008.

Uit alles wat er gebeurd is in Israel heb ik specifiek deze vier gebeurtenissen gekozen. Het eerste criterium voor het kiezen is dat de gebeurtenissen recent moeten zijn, omdat ik geïnteresseerd ben in de invloed van de belangengroepen in het huidige politieke klimaat. Ten tweede moeten de gebeurtenissen plaatsvinden binnen een relatief kort tijdsbestek om andere factoren die van invloed zouden kunnen zijn op regeringsstandpunten zoveel mogelijk uit te sluiten. Daarom beslaat het onderzoek de periode 2006-2009.

Binnen die periode heb ik voor de vier heftigste gebeurtenissen gekozen; de incidenten waar in de media en de politiek het meest om te doen is geweest.

⁴ Zuiver gezien valt deze gebeurtenis buiten het Israëliisch-Palestijnse conflict. In dit onderzoek is er desondanks voor gekozen uitbreken van de oorlog tussen Israel en Libanon niet te negeren. In de eerste plaats omdat alle onderzochte organisaties er een duidelijk standpunt over hebben en ten tweede omdat het uitbreken van deze oorlog niet los te zien is van het conflict tussen Israel en de Palestijnen

3.2 Operationalisatie

Voor analyse van de concepten die voortkomen uit het theoretisch kader moeten de begrippen concreet gemaakt worden. Die operationalisatie levert elementen op die kunnen worden onderzocht. In 3.2.1 en 3.2.2 zijn de kenmerken waaraan een bepaalde wijze van lobbyen moet voldoen meetbaar gemaakt. In hoofdstuk 4 komen de resultaten hiervan aan de orde. De overige subparagrafen van deze paragraaf zijn uitwerkingen om de invloed van de verschillende lobbyorganisaties te kunnen bepalen. Deze komen aan de orde in hoofdstuk 5.

3.2.1 Initiatief van buitenaf

De onderstaande operationalisaties komen voort uit de in tabel 4 (2.2.3) gegeven aangepaste uitwerking van de operationalisaties van Kollman (1998). In paragraaf 4.1 zijn de bijbehorende resultaten te vinden.

- (1) Groepsleden mobiliseren: de mate waarin groepsleden gemobiliseerd kunnen worden om zich actief op te stellen ten dienste van de organisatie.
- (2) Onderzoek presenteren aan pers: de mate waarin research gepresenteerd wordt in de media.
- (3) Protesteren: de mate waarin protest georganiseerd wordt in de samenleving.
- (4) Opiniepeilingen: de mate waarin de organisatie opdracht geeft om opiniepeilingen uit te voeren

3.2.2 Toegang van binnenuit

Net als in de vorige subparagraaf komen de onderstaande operationalisaties voort uit de in tabel 4 (2.2.3) gegeven aangepaste uitwerking van de operationalisaties van Kollman (1998). De bijbehorende resultaten van de toegang-van-binnenuit operationalisaties zijn te vinden in paragraaf 4.2.

- (1) Persoonlijk contact met politiek: de mate waarin de organisatie contact zegt te hebben met de politiek.
- (2) Onderzoek presenteren aan politiek: de mate waarin research gepresenteerd wordt aan de politiek.
- (3) Participeren in beleidsproces: de mate waarin de organisatie zegt te participeren in het proces van beleid maken.
- (4) Organiseren van elitaire bijeenkomsten: de mate waarin bijeenkomsten georganiseerd worden zoals congressen die tot doel hebben de politieke elite te trekken en niet de massa.

3.2.3 Kerndeterminanten voor het hebben van invloed met een bepaalde werkwijze

In paragraaf 5.1 geef ik aan hoe de drie kerndeterminanten van Lelieveldt en Princen (2011) beschreven in 2.3, uitpakken voor deze casus. Van welke belangengroep kan dan dus verwacht worden dat die de meeste invloed heeft op het Israelbeleid, ten gevolge van de in hoofdstuk 4 bepaalde manier van lobbyen van de groep? Daarvoor worden eerst de beste representanten van beide lobbymethodes geselecteerd aan de hand van de operationalisaties in de paragrafen 3.6.1 en 3.6.2. Zie de indelingen in 4.1.5 en 4.2.5.

Uit hoofdstuk 4 blijkt dat de werkwijzen van de twee geselecteerde belangenorganisaties (CIDI en NPK) volledig contrasteren. Mijn verwachting op basis van de theorie over kerndeterminanten is dat deze organisaties, die deel uitmaken van een andere lobby (CIDI pro-Israel, NPK pro-Palestijns), door hun verschillende werkwijze een significant andere invloed op het beleid laten zien.

- (1) Het doelwit: is bij de door de betreffende belangenorganisatie gekozen manier van lobbyen invloed te verwachten op de regering gezien het lobbydoelwit van de belangengroepen in deze casus?
- (2) De organisatie: is bij de door de betreffende belangenorganisatie gekozen manier van lobbyen invloed te verwachten op de regering gezien de organisatie van de belangengroepen in deze casus?

(3) Het thema: is bij de door de betreffende belangenorganisatie gekozen manier van lobbyen invloed te verwachten op de regering gezien het thema waarvoor de belangengroepen opkomen in deze casus?

3.2.4 Standpunten van de belangenorganisaties ten opzichte van de standpunten van de Nederlandse regering

De invloed van de twee belangenorganisaties wordt gemeten met de voor-na-methode (verantwoording in 3.2.5). Om de mate van invloed te illustreren, zijn de vier meest recente controversiële voorvallen waar de Nederlandse regering op moest reageren, betrokken in de analyse: (1) Hamas wint de verkiezingen in januari 2006, (2) het uitbreken van de Israelisch-Libanese oorlog in juli 2006, (3) Israel grendelt Gaza af nadat Hamas daar de macht grijpt in juni 2007 en tot slot (4) het uitbreken van de Gaza-oorlog in december 2008. De standpunten van de belangengroepen worden naast de uiteindelijke standpunten van de Nederlandse regering gelegd.

(1) Standpunten van de twee geselecteerde belangengroepen waarmee ze de politiek willen beïnvloeden

(2) Standpunten Nederlandse regering

(3) Voor-na: de mate van overeenkomst tussen de doelen van de lobby en de uitkomsten van het beleidsproces.

3.2.5 Verantwoording voor-na analyse

De eenheid die onderzocht wordt in deze studie is de lobby die invloed probeert uit te oefenen op de politieke standpunten ten opzichte van Israel. Voor dit onderzoek zijn vertegenwoordigers van de vier meest prominente belangenorganisaties gekozen, evenwichtig verdeeld over de Israelloobby (Centrum Informatie en Documentatie Israel en Christenen voor Israel) en de Palestinalobby (Nederlands Palestina Komitee en Een Ander Joods Geluid). Het type lobby vormt de onafhankelijke variabele 'x' in de vergelijking 'x' leidt

tot (de afhankelijke variabele) 'y'. Eerst moet nog (exploratief) onderzocht worden welke werkwijzen de Palestina- en Israelloobby hanteren. Daarom is het in mijn onderzoek correcter om te spreken van twee afhankelijke variabelen. De 'y' is dan het regeringsbeleid, dat door de werkwijze 'x' wordt beïnvloed in deze case.

Of een lobby beleid beïnvloed heeft, laat zich primair meten door de mate waarin de gewilde uitkomst van het beleidsproces bewerkstelligd is (Van Schendelen, 2010). Al moet worden aangetekend dat het onmogelijk blijft sluitend te bewijzen dat de gewilde beleidsuitkomsten van de belangengroep zijn gerealiseerd door haar invloed en niet door andere factoren (Henning, 2004). Een oplossing voor dit probleem is om niet uit te gaan van causaliteit, maar van plausibiliteit (Van Schendelen, 2010: 222). In dat geval kunnen volgens Van Schendelen (1998: 13-17) vier *next-best* criteria de invloed van een lobby bepalen op volgorde van validiteit en duidelijke intentie tot beleidsbeïnvloeding: (1) 'voor-na', (2) aanvankelijke kansen, (3) reputatie bij politiek en (4) reputatie bij achterban.

In dit onderzoek heb ik ervoor gekozen alleen het meest valide criterium van deze vier te gebruiken. Bij dit criterium, de 'voor-na' methode, worden de doelen die de twee uiteindelijk geselecteerde belangenorganisaties zich voor aanvang van het beleidsproces stelden, vergeleken met de uitkomsten van dat proces. Die vergelijking toont dan of de onderzochte organisatie een plausibele factor is geweest. Dit criterium veronderstelt het sterkst dat de organisatie de uitkomsten van het beleidsproces wil beïnvloeden.

De 'voor-na'-methode gaat er vanuit dat de politiek altijd pas standpunten inneemt, nadat de belangengroepen hun standpunten hebben geformuleerd. In de praktijk is vaak onmogelijk vast te stellen of dat daadwerkelijk zo is. In plaats van 'voor-na' zou er dan sprake zijn van gelijktijdige standpuntbepaling, waarbij geen invloed plaatsvindt. Dat euvel blijft altijd bestaan bij deze vorm van analyse, maar kan verkleind worden door meerdere gebeurtenissen te bestuderen.

Hoe vaker de regering dan een standpunt inneemt, dat overeenkomt met dat van de belangengroep, hoe waarschijnlijk de invloed van belangengroep is. Omdat ik belangengroepen met tegenovergestelde

standpunten onderzoek (pro-Israël en pro-Palestijns), wordt een van deze twee standpunten in ieder geval niet (of grotendeels niet) gevolgd door de regering. In dat geval is invloed uit te sluiten. Overigens is het alleen al om deze reden voldoende om de beste representant van beide lobbymethoden te onderzoeken, indien althans de aanname verwerkelijk wordt dat deze representanten deel uitmaken van de tegengestelde lobby's .

Ik maak, voordat in paragraaf 5.2 met behulp van 'voor-na' analyse bepaald wordt of de organisatie invloed uitoefent op het Nederlandse regeringsbeleid, in paragraaf 5.1 voor elke onderzochte organisatie uit of die volgens de kerndeterminanten (zie 2.3) van Lelieveld en Princen (2011) voor deze casus de meest effectieve methode hanteert.

4 Van binnen of van buiten?

In dit hoofdstuk zullen de vier belangenorganisaties waar onderzoek naar is verricht, ingeschaald worden aan de hand van de operationalisatie opgesteld in het vorige hoofdstuk. Dat zal leiden tot een antwoord op de vierde deelvraag: *‘Welke manieren van lobbyen passen de Israelloobby en de Palestinalobby in Nederland toe?’*

Voor de balans is gekozen voor twee pro-Israël experts (Wim Kortenoeven, publicist en politiek deskundige van Centrum Informatie en Documentatie Israël, en Henk Poot, predikant van Christenen voor Israël) en twee pro-Palestijnse experts (Wim Lankamp, voorzitter Nederlands Palestina Komitee, en Jaap Hamburger, voorzitter Een Ander Joods Geluid). De organisaties die de respondenten vertegenwoordigen zijn alle vier stichtingen.

De antwoorden die zij gaven op gestructureerde vragen over de manier van functioneren van hun organisatie zijn ingedeeld per (in hoofdstuk 3 geoperationaliseerd) element. Eerst wordt steeds kort in tabelvorm een antwoord gegeven op de vraag in welke mate van een bepaalde activiteit gebruikt wordt gemaakt: ‘regelmatig’, ‘in beperkte mate’ of ‘nooit’. De kwalificatie ‘regelmatig’ houdt in dat de organisatie deze activiteit als een van haar kernactiviteiten ziet en ook de mogelijkheden heeft die regelmatig te ontplooiën. Wanneer de organisatie een bepaalde activiteit nog nooit heeft uitgevoerd, dan kwalificeer ik dat als ‘nooit’. Wanneer de organisatie een activiteit ofwel niet vaak (maximaal één keer per jaar) ofwel op zeer kleine schaal (relatief ongemerkt voor publiek en politiek) onderneemt, is die ingeschaald als ‘in beperkte mate’.

Vervolgens worden de kwalificaties uit de tabellen geïllustreerd met behulp van quotes. Achter de quotes is aangegeven van welke organisatie ze afkomstig zijn. In 4.1.1 is ook de datum van het interview toegevoegd. In de andere subparagrafen is dat weggelaten, omdat van elke respondent slechts één interview gebruikt en de datum dus steeds hetzelfde is.

4.1 Initiatief van buitenaf

Volgens de operationalisatie van paragraaf 3.6.1 valt de 'initiatief van buitenaf'-methode van lobbyen op te delen in de volgende activiteiten: (1) groepsleden mobiliseren, (2) onderzoek presenteren aan pers, (3) protesteren (4) en opiniepeilingen.

4.1.1 Groepsleden mobiliseren

Tabel 5: Groepsleden mobiliseren

CIDI	CvI	NPK	EAJG
Nooit	Regelmatig	Regelmatig	In beperkte mate

Het Centrum Informatie en Documentatie Israel (CIDI) stelt zich niet tot doel om groepsleden te mobiliseren. Het is het CIDI primair te doen om informatie verstrekken aan de donateurs. Het centrum wil dat de 'Vrienden van het CIDI' (donateurs, red.) op de hoogte blijven van hun werkzaamheden, zodat ze die blijven steunen. De achterban wordt echter niet opgeroepen tot actie. Dat komt ook omdat de actiebereidheid niet erg groot is. *'Wij verdedigen een beleid, de tegenstander valt aan'* (CIDI, 18-5-2010). Het CIDI doet geen uitspraken over het aantal 'Vrienden van het CIDI'. De CIDI-nieuwsbrief bereikt 10.000 huishoudens (Mail CIDI, 10-3-2011).

Christenen voor Israel (CvI) beschikt over een grote achterban van ongeveer 60.000 huishoudens die het maandblad Israel Aktueel lezen. Die achterban is goed te mobiliseren. De achterban staat pal achter Israel. De liefde van de achterban van CvI voor Israel is onvoorwaardelijk. Dat heeft tot gevolg dat, wanneer er iets gebeurt met Israel, mensen vaak uit zichzelf al contact opnemen met de stichting met de vraag of ze iets kunnen betekenen. *'Dan zeg ik: verspreid het woord van God. Dat is niet los te zien van het bestaan van Israel. In Israel gaat de Messias het paradijs op aarde terugbrengen. Die boodschap willen evangelische christenen graag verspreiden'* (CvI, 19-5-2010). Mobilisatie van de achterban vindt dus gemakkelijk en regelmatig plaats bij Christenen voor Israel.

Ook het Nederlands Palestina Komitee (NPK) probeert de achterban geregeld te mobiliseren. Het comité ziet zichzelf als de frontpartij van een brede beweging in Nederland die zich verzet tegen het onrecht dat de Palestijnen volgens haar wordt aangedaan. Zelf heeft het NPK maar een kleine kern van mensen. *‘Daarom is het belangrijk dat wij bijvoorbeeld ook andere pro-Palestina groeperingen zoals organisaties van jonge moslims mobiliseren. In die groep is een grote actiebereidheid, al proberen wij er als NPK altijd voor te waken dat het geen religieuze aangelegenheid wordt. Het gaat om mensenrechten, dat moet iedereen zich realiseren’* (NPK, 12-4-2010). In de praktijk lijkt de drang van het NPK om regelmatig acties op poten te zetten het te winnen van de gewenste zuiverheid van de boodschap (zie ook 1.3).

Een Ander Joods Geluid (EAJG) is een van die andere gezichten van de Pro-Palestina beweging in Nederland. Deze organisatie van Joden die de daden van de Israelische regering jegens de Palestijnen afkeuren, zit in een situatie die vergelijkbaar is met die van het NPK wat betreft de beperkte omvang van de eigen groep. De actieve Joodse gemeenschap in Nederland is niet groter dan 15.000 mensen, daarvan sympathiseert maar een heel klein gedeelte met EAJG, maximaal 1000. Het overgrote deel van de Joodse gemeenschap heeft een hekel aan de organisatie. Joden die zich inzetten voor EAJG worden in de Joodse gemeenschap afgeschilderd als zelfhatende Joden, of zelfs nazi-Joden. Volgens EAJG wordt hun kritiek op de staat Israël verward met antisemitisme. En de mensen die wel achter EAJG staan zijn vaak moeilijk te mobiliseren. *‘Ik zou bijvoorbeeld graag eens met een groep mensen een muur op de A2 bouwen, maar voor dat soort acties is er geen draagvlak’* (EAJG, 6-5-2010). Hoewel de wil aanwezig is om de eigen groep te mobiliseren, slaagt EAJG daar dus slechts in beperkte mate in.

4.1.2 Onderzoek presenteren aan pers

Tabel 6: Onderzoek presenteren aan pers

CIDI	Cvi	NPK	EAJG
In beperkte mate	Regelmatig	Regelmatig	Regelmatig

Het CIDI doet veel onderzoek naar zaken die met Joden en Israel te maken hebben. Respondent Wim Kortenoeven was, voordat hij na de laatste verkiezingen startte met zijn nieuwe en huidige baan van PVV-Kamerlid, zelfs als fulltime onderzoeker in dienst. Zijn onderzoeken hebben echter lang niet altijd tot doel om te worden gepresenteerd aan de pers. Onderzoek naar antisemitisme publiceert het CIDI altijd in het openbaar, om Nederland er alert op te houden te waken voor een herhaling van de geschiedenis. Meer specialistische onderzoeken naar de politieke situatie in Israel worden vaak niet gepresenteerd in het openbaar. *'Dat zegt het publiek toch weinig'* (CIDI). Af en toe presenteert het CIDI onderzoeken aan de pers, ook afhankelijk of de actualiteit daar om vraagt (Mail CIDI, 10-3-2011). Het CIDI presenteert dus in beperkte, afgewogen mate onderzoek aan de pers.

Cvl presenteert met enige regelmaat onderzoek aan de pers. De krant Israel Aktueel is een belangrijk platform waar allerlei onderzoek in gepubliceerd wordt. Dat onderzoek voeren Christenen voor Israel meestal niet zelf uit. *'Daar hebben we de knowhow niet voor in huis'* (Cvl). Naast *Israel Aktueel* publiceert Cvl ook in het Reformatorisch Dagblad en het Nederlands Dagblad, de kranten die door de achterban gelezen worden. Ondanks het feit dat ze het niet zelf uitvoeren, publiceren Cvl dus regelmatig onderzoek in de media.

Het NPK gaat op een vergelijkbare manier te werk: Zelf kan het NPK weinig onderzoek doen. *'Het meeste onderzoek wordt echter in een bredere internationale context gedaan. Daar vraagt het NPK dan aandacht voor in de Nederlandse media'* (NPK). Net als Cvl publiceert het NPK regelmatig onderzoek, zij het meestal onderzoek van anderen.

EAJG is nog sterker gericht op internationaal onderzoek. Een Ander Joods Geluid doet veel samen met Anja Meulenbelt (Eerste Kamerlid voor de SP en pro-Palestijns weblogger). Meulenbelt heeft veel contact met vredesbewegingen in Israel. *'Daar wordt veel onderzoek gedaan, dat Anja dan naar het Nederlandse publiek brengt. Anja vindt het op haar beurt weer leuk dat wij een Joodse organisatie zijn'* (EAJG). Ook EAJG publiceert dus regelmatig onderzoek in de media dat door hen ondersteund wordt.

4.1.3 Protesteren

Tabel 7: Protestacties organiseren

CIDI	CvI	NPK	EAJG
Nooit	In beperkte mate	Regelmatig	Regelmatig

Het CIDI organiseert nooit protestacties. Dat ziet het CIDI niet als zijn taak. Bovendien hebben is het CIDI meer pro-Israël, dan anti-Arabisch, terwijl ze de Palestinalobby eerder anti-Israël dan pro-Palestina vinden. *‘Onze tegenstanders voeren puur een jihad tegen Israël. Die negatieve insteek sluit op een natuurlijke manier aan op het protesteren. ‘Het CIDI is voor vrede en voor Israël, nergens tegen. Al vind ik zelf dat het zo langzamerhand wel tijd wordt voor een stevige ‘counterjihad’ (CIDI).*

Bij Christenen voor Israël zijn gelijksoortige argumenten te horen, al wordt er af en toe toch geprotesteerd als er binnen de protestante gemeenschap in Nederland anti-Israël geluiden te horen zijn. Christenen voor Israël bestaat hoofdzakelijk uit evangelische christenen, maar ook van andere gezindten. Binnen de verschillende stromingen van de protestante kerk worden discussies gevoerd over Israël, Christenen voor Israël richt zich niet op het seculiere debat. Er is bijvoorbeeld nog nooit gediscussieerd met iemand van het Palestina Komitee of Een Ander Joods Geluid. *‘Over het algemeen is men binnen de gelovige gemeenschap pro-Israël en valt er voor ons dus weinig te protesteren, maar op momenten dat de PKN zich achter zulke misleidende leugens schaaft, zoals die in dat Kairosdocument staan, ja, dan moeten we wel in het geweer komen. Als het aan de PLO ligt wordt de Westelijke Jordaanoever Judenrein gemaakt. Dat is toch ongelooflijk! Daar moeten we keihard tegen strijden. Maar wij gaan uit van een positieve insteek, en daarom zijn we meer bezig in Israël zelf en minder aan het protesteren.’* (CvI). CvI protesteert dus in beperkte mate.

Het Nederlandse Palestina Komitee houdt zich aanzienlijk meer bezig met protesteren dan organisaties van de pro-Israëlobby. Het NPK is een protestbeweging. Ze zien zichzelf als onderdeel van een protestbeweging tegen de schending van mensenrechten, die zich daarbinnen richt op het lot van de Palestijnen. *‘Met onze protesten in de media, maar vooral ook op*

straat, proberen wij duidelijk te maken dat Israël een apartheidsregime voert, dat geen steun verdient van de Nederlandse overheid' (NPK). Het NPK protesteert dus regelmatig.

Het beeld dat het CIDI schetst van het protesterende karakter van Palestinalobby wordt ook bevestigd door EAJG. Net als het NPK vindt deze organisatie protesteren erg belangrijk. Dat zit ook in de naam van Een Ander Joods Geluid: men wil een ander geluid laten horen. Elk protest tegen het beleid van Israël wordt met beide handen aangegrepen. *'Naast ondersteunen van protest op de straat, zijn wij toch vooral actief in de media. Regelmatig wordt er een ingezonden brief van ons geplaatst in landelijke kranten en tijdschriften'* (EAJG). Ook bij EAJG is protesteren dus een kernactiviteit.

4.1.4 Opiniepeilingen

Tabel 8: Opiniepeilingen

CIDI	CvI	NPK	EAJG
Nooit	Nooit	In beperkte mate	In beperkte mate

Het CIDI laat nooit opiniepeilingen uitvoeren. Daarin investeren lijkt het CIDI niet zo zinnig, omdat het toch wel duidelijk is dat de stemming in Nederland sinds de Libanonoorlog in 1982 is omgeslagen en veel minder pro-Israël is geworden. *'Op dat terrein is voor de Israelloobby weinig te winnen'* (CIDI). CvI denkt er net zo over: *'Opiniepeilingen zeg je? Nee, nog nooit aan gedacht. Ik zou ook niet weten waarom'* (CvI).

Het Nederlands Palestina Komitee vindt opiniepeilingen met betrekking tot Israël belangrijk, omdat dan zichtbaar wordt dat de gemiddelde Nederlander anders en – vanuit het oogpunt van het NPK – veel genuanceerder denkt over de kwestie dan de politiek. Het NPK hoopt dat de bevolking de ogen van de politiek kan openen. Ondanks het belang dat NPK dus hecht aan het inventariseren van de stem des volks, voeren ze slechts in beperkte mate opiniepeilingen uit. *'We kunnen dus niet vaak dit soort onderzoeken laten doen, maar toevallig hebben we er laatst weer één laten doen samen met EAJG en andere organisaties'* (NPK). Hetzelfde geldt voor

EAJG. *'Ik kan je met trots vertellen dat we vorige maand nog hebben meegewerkt aan de organisatie van de peiling die is uitgevoerd door Synovate in opdracht van de mensenrechtenorganisatie United Civilians For Peace. Dat doen we wel vaker, niet te vaak, want daarvoor ontbeert ons het budget'* (EAJG).

4.1.5 Indeling

Tabel 9: De mate van toepassing van de 'initiatief van buitenaf'-methode

	CIDI	Cvl	NPK	EAJG
Groepsleden mobiliseren	Nooit	Regelmatig	Regelmatig	In beperkte mate
Onderzoek presenteren aan pers	In beperkte mate	Regelmatig	Regelmatig	Regelmatig
Protesteren	Nooit	In beperkte mate	Regelmatig	Regelmatig
Opiniepeilingen	Nooit	Nooit	In beperkte mate	In beperkte mate

In tabel 9 is te zien dat het CIDI weinig gebruik maakt van de 'initiatief van buitenaf'-methode. De andere drie organisaties zijn wel te kwalificeren als gebruikers van deze methode, aangezien ze meer wel dan niet gebruik maken van de activiteiten die bij de methode horen. Het NPK is het sterkste voorbeeld van een belangenorganisatie die van buitenaf invloed op de politiek probeert te vergaren.

4.2 Toegang van binnenuit

Volgens de operationalisatie van paragraaf 3.6.2 is de 'toegang van binnenuit'-methode van lobbyen op te delen in de volgende activiteiten: (1) persoonlijk contact met politiek, (2) onderzoek presenteren aan politiek, (3) participeren in beleidsproces en (4) organiseren van elitaire bijeenkomsten.

4.2.1 Persoonlijk contact met politiek

Tabel 10: Persoonlijk contact met politiek

CIDI	Cvl	NPK	EAJG
Regelmatig	In beperkte mate	Nooit	In beperkte mate

Om de politici warm te houden voor de Israelische zaak wordt jaarlijks een studietrip georganiseerd naar Israel door het CIDI. Daarnaast zegt het CIDI zeer veel persoonlijk contact te hebben met politici: *'Wij adviseren politieke partijen. Ik doe de rechterkant van het spectrum, daar ken ik alle woordvoerders Buitenland persoonlijk. Directeur Ronny Naftaniel onderhoudt de contacten met de linkerkant van het politieke spectrum, die heeft daar meer feeling mee'*. (CIDI). Er is regelmatig contact met leden van alle politieke partijen, dus ook die van de huidige coalitie. Soms benaderen politici ook het CIDI en is het niet standaard andersom (Mail CIDI, 10-3-2011).

Zoveel contact met de politiek heeft Cvl niet. Als reden voor de beperkte mate van contact geeft Cvl onder andere de locatie van organisatie. Het hoofdkwartier van de stichting is gevestigd in Nijkerk en de Israelpredikant zit in Noordwest Groningen, ver weg van politiek Den Haag, dan ben je wel even onderweg. Het persoonlijke contact met politici aldaar wordt overgelaten aan het CIDI. Christenen voor Israel heeft wel contact met politici van CU en SGP. *'Die kom ik ook tegen op avondjes. Van andere partijen heb ik nog nooit iemand gesproken'* (Cvl).

Het NPK heeft geen direct contact met landelijke politici en zoekt dat ook niet. Partijlidmaatschappen van bestuursleden ziet het NPK los van de eigen activiteiten. *'Die twee hebben niets met elkaar te maken en dat moet je ook van elkaar scheiden. Ik heb dus over de Palestijnse kwestie ook weinig contact met de partij (Groen Links, red.). Daar hebben ze ook andere hele goede mensen voor, zoals Mariko Peters'* (NPK).

Aan de kant van de Palestinalobby moet het contact met de politiek dus komen van EAJG. De organisatie vindt dat de SP en GroenLinks verstandige dingen zeggen over de Israelische kwestie. Daar praat EAJG dan ook graag en vaak mee. Met vertegenwoordigers van andere partijen komt EAJG niet in contact. *'Wel mocht ik laatst even met Verhagen babbelen,*

vooral uit beleefdheid kreeg ik de indruk. Zodat het net lijkt dat hij niet alleen naar het CIDI luistert' (EAJG). Het persoonlijk contact met politici blijft dus beperkt.

4.2.2 Onderzoek presenteren aan politiek

Tabel 11: Onderzoek presenteren aan politiek

CIDI	Cvl	NPK	EAJG
Regelmatig	Nooit	Nooit	Nooit

CIDI is de afkorting voor Centrum Informatie en Documentatie Israel, een onderzoeksinstituut dus. Het CIDI onderhoudt nauwe banden met de politiek. Die band is mogelijk omdat het CIDI de afgelopen decennia naam heeft gemaakt in de politiek als een betrouwbaar en kwalitatief hoogwaardig onderzoeksinstituut. Het onderzoek van het CIDI gebeurt grotendeels met als doel dit over te brengen aan de politiek. Dat gebeurt dus zeer regelmatig *'Gevraagd en ongevraagd schrijven we onderzoeken die we presenteren aan de politiek'* (CIDI).

Cvl geeft aan nooit onderzoek te presenteren aan de politiek. *'Ik kom nooit in Den Haag, niet in politiek Den Haag in elk geval, dus dan kan ik ook geen onderzoek presenteren'* (Cvl).

Het NPK heeft die doelstelling wel en onderneemt ook eenzijdig activiteiten op het gebied van informatievoorziening aan de politiek, maar het onderzoek is niet serieus of dwingend genoeg voor de politiek om te luisteren. Het NPK stuurt vaak e-mails met hun standpunten naar de voorlichters van alle politieke partijen, met uitzondering van de PVV. *'Dat zijn geen onderzoeken, maar reacties op dingen die gebeuren in Israel'* (NPK).

Een Ander Joods Geluid communiceert evenmin onderzoeken met de politiek. *'We zijn ook niet bewust aan het lobbyen en lopen niet bij de politiek te leuren met allerlei onderzoeken. We zijn opgericht om vooral te laten zien dat de visie van de joodse gemeenschap in Nederland op Israel niet alleen de visie is die je van het CIDI hoort. Dat is voor ons belangrijker'* (EAJG).

4.2.3 Participeren in beleidsproces

Tabel 12: Participeren in beleidsproces

CIDI	CvI	NPK	EAJG
Regelmatig	Nooit	Nooit	Nooit

Het CIDI zit dicht op de politiek en is dus betrokken bij het beleidsproces. Het CIDI wordt daarvoor gevraagd, gezien de expertise die de organisatie over het thema in huis heeft. Over hoe dat precies in zijn werk gaat, worden geen mededelingen gedaan. *‘Hoe we politiek gezien precies te werk gaan is het geheim van de keuken. Daar ga ik geen exposé over geven. Wat ik wel kan vertellen is dat ik tijdens het proces altijd maar weer blijf wijzen op het eigenbelang van Nederland: als Israel er aan gaat, staan ze morgen bij ons op de stoep. Ja, ik ben een hardliner in internationale betrekkingen.’* (CIDI).

De participatie duidde CIDI-medewerker Wim Kortenoeven aan de hand van een voorbeeld met VVD-kamerlid Hans van Baalen, voor wie hij *‘de hele motie met betrekking tot verbod op de Iraanse Revolutionaire Garde’* (CIDI) had geschreven, die vervolgens werd aangenomen.

Diezelfde Van Baalen stelde ook Kamervragen over United Civilians for Peace, dat een rapfestival had georganiseerd, waar vermeende antisemitische optredens hadden plaatsgevonden met indirecte overheidssteun. De Kamervragen bevatten formuleringen in de trant van: *Deelt u de mening van het Centrum Informatie en Documentatie over Israel (CIDI) dat de activiteiten van UCP, die via de medefinancieringsorganisaties Novib, ICCO en Cordaid indirect door de Nederlandse overheid worden gesubsidieerd, direct indruisen tegen het Nederlandse beleid ten aanzien van het Midden-Oosten-Vredesproces (MOVPP) in het algemeen en de dialoog tussen Israel en de Palestijnse Autoriteit (PA) in het bijzonder?* (CIDI Nieuwsbrief, 7-11-2007). De directe invloed van het CIDI op de totstandkoming van deze vragen behoeft volgens journalist Joris Luyendijk (2006: 136) geen verdere toelichting. Deze directe invloed is volgens Luyendijk verder terug te zien in letterlijk overgenomen teksten columns en artikelen uit rapporten van het CIDI in de Nederlandse media zonder bronvermelding.

Waar de pro-Palestina lobby *'vanuit een idealistische wereldvisie kijkt naar de problematiek in het Midden-Oosten'* (NPK), daar gaat het CIDI pragmatisch te werk om op de korte termijn het maximale te bereiken: *'Het CIDI gaat uit van Real-politiek'* (CIDI). Deze strijdbare instelling komt voort uit een gevoel *'dat de hele wereld tegen de Joden is'* (CIDI). Ook het sentiment *'nooit meer een Shoah'* (CvI) zorgt voor deze strijdbare instelling. Er is volgens de Israelloobbyisten dan ook *'geen beter bewijs is voor het bestaan van God dan het voortbestaan van de staat Israel'* (CIDI).

Christenen voor Israel blijft bewust buiten het beleidproces. De belangenorganisatie is niet primair met de politiek bezig, meer met haar christelijkheid. *'Wij zijn met hele andere zaken bezig, die voor ons veel waardevoller zijn, zoals het opvangen van Ethiopische Joden die rechtstreeks uit de primitieve wildernis in Israel terechtkomen. Die kun je niet aan hun lot overlaten. Dat wij die mensen mogen helpen een leven op te bouwen in hun land, daar doe ik het voor'* (CvI).

Ook het NPK participeert nooit in het beleidsproces in Den Haag. De stichting geeft aan nog nooit uitgenodigd te zijn voor informatie of andere ondersteuning. Het NPK stelt daar vraagtekens bij, vooral ook omdat de gekleurde informatie van het CIDI wel gebruikt wordt. *'Begrijp me goed, ik heb niets tegen het CIDI. Ze doen het goed, maar ze zijn niet objectief, kom nou. Daarom zou de politiek ook naar ons verhaal moeten luisteren'* (NPK). Pogingen om politici te bewerken ondernemen zij net als het CIDI. Maar het NPK heeft niet de indruk dat een brief van hen tot een andere opstelling leidt bij de regering. *'Desondanks probeert Lankamp (voorzitter NPK, red.) het binnenkort nog eens bij VVD-Kamerlid Hans van Baalen. Lankamp wil graag eens met hem praten om de Palestijnse kijk op de zaak onder de aandacht te brengen bij de VVD'er, die deze week op uitnodiging van het Europees Joods Congres een bezoek bracht aan Israel'* (De Stentor, 26-7-2006).

Een Ander Joods Geluid is net als CvI niet primair geïnteresseerd in beïnvloeding van het beleidsproces, maar eerder op de belangen van de eigen achterban. EAJG wil laten horen dat Joden ook kritiek hebben op Israels beleid. Om dat te laten horen, gaat EAJG naar demonstraties en worden lezingen gegeven. Volgens EAJG konden veel Joden in Nederland er niet meer mee leven dat je kritiek op Israel alleen maar binnenskamers mocht

hebben en zorgen zij ervoor dat die mensen een platform hebben waar ze zich kunnen uitspreken. EAJG geeft aan zich te focussen op die rol, omdat toegang tot het directe beleidsproces niet haalbaar is. *‘Natuurlijk vinden wij beïnvloeding van het Nederlandse regeringsbeleid ook belangrijk, maar we zijn realistisch en beseffen dat we vooral onze waarde hebben in het doorbreken van een taboe in de Joodse gemeenschap’* (EAJG).

4.2.4 Organiseren van elitaire bijeenkomsten

Tabel 13: Organiseren van elitaire bijeenkomsten

CIDI	CvI	NPK	EAJG
Regelmatig	Nooit	Nooit	In beperkte mate

Het CIDI organiseert jaarlijks het feest ter ere van de verjaardag van Israël. Op dat soort feestjes kan niet zomaar iedereen binnenkomen. Het is vooral de bedoeling politici te trekken. Op dat soort avonden blijkt volgens het CIDI toch dat de meeste Nederlandse politici zich nog vrienden van Israël noemen. Aan de ene kant doet dat het CIDI goed, al bestaat er wel argwaan over de vraag of de politici die vriendschap met Israël echt menen en ook in actie omzetten. Het CIDI doet er alles aan om die vriendschap zo krachtig te laten zijn *‘We hopen dat ze op die avonden, waar we dan ook vaak Israelische politici uitnodigen, meer betekenis kunnen geven aan de inhoud van die vriendschap met Israël (CIDI).*

CIDI organiseert verschillende bijeenkomsten in een jaar. Meestal zijn dit lezingen, maar ook de collegereeks, boekbesprekingen, debatten, etc. Deze bijeenkomsten zijn doorgaans gewoon open, een enkele keer alleen voor CIDI-vrienden en hun introducé. Een aantal is niet te geven. In tijden van oorlog, verkiezingen, onrust in de regio kan dat groter zijn dan in andere jaren. Soms hangt het ook geheel af van de mogelijkheden die op het pad komen van het CIDI om iets te organiseren met een spreker die toch toevallig in Nederland is (Mail CIDI, 10-3-2011).

Verder vermeldt de website van het CIDI dat er een aantal keren per jaar bijeenkomsten en discussies worden georganiseerd *‘met Israelische*

politici en/of anderen die de Israelische samenleving vertegenwoordigen'.

Over het omstreden bezoek van minister Avigdor Lieberman, dat door het CIDI werd georganiseerd (NRC Handelsblad, 11-11-2009)⁵, schrijft het CIDI op de website: *'De belangstelling voor de speech van Lieberman was groot; wegens het kleine aantal plaatsen was de toegang beperkt tot Vrienden Van CIDI'*. Bij de deur werd strenge paspoortcontrole uitgevoerd, zodat ongewenste gasten konden worden geweerd.

Het CIDI doet geen uitspraken over inkomsten uit donaties. Wel kan achterhaald worden dat het informatiecentrum in de periode 2005-2009 jaarlijks in ieder geval tussen de één en twee ton ontvangt in het kader van de 'Maror-gelden'⁶ (Stichting Collectieve Marorgelden Nederland, Besluitenlijst Ronde 2005-2009).

Cvl beschikt dankzij de grote achterban over veel middelen. In 2008 kwam er 3,8 miljoen euro binnen aan donaties, over 2009 zelfs 4,8 miljoen (Christenen voor Israel, Jaarverslag 2009). Bijna al dat geld gaat rechtstreeks naar projecten in Israel, maar er is ook financiële ruimte genoeg regelmatig bijeenkomsten te organiseren. Daar is de politieke elite echter afwezig. *'Ik geef 90 lezingen per jaar, door het hele land. Er is dus een toch nog best een groot pro-Israel publiek in Nederland, want 90 lezingen per jaar is niet niks! Als je per lezing 300 mensen in de zaal rekent, kom je tot hoge aantallen. Dat zijn allemaal mensen die 's avonds nog de moeite nemen om naar een lezing te komen. Die lezingen geef ik eigenlijk alleen in christelijke hoek. Er vinden theologische debatten plaats, dan zouden de meeste politici toch snel afhaken denk ik zo'* (Cvl).

Het NPK beschikt over een zeer beperkt budget, heeft weinig donateurs en wordt ook niet door de Nederlandse overheid gesubsidieerd zoals bij het CIDI het geval is. Daardoor is geen geld aanwezig om elitaire

⁵ Toenmalig Minister van Buitenlandse Zaken Verhagen ontving november 2009 zijn omstreden Israëlische ambtsgenoot Avigdor Lieberman (zie voorblad, foto boven), terwijl andere Europese landen uitdrukkelijk niet openstonden voor een officieel bezoek van de oprichter van de ultrarechtse nationalistische partij Yisrael Beitinu (Israel Ons Huis). Deze Lieberman is een overtuigde kolonist, terwijl de nederzettingenpolitiek een van de weinige thema's is waarop Nederland zich nog wel eens kritisch uitlaat in de richting van Israel.

⁶ Maror vormt een afkorting van Morele Aansprakelijkheid Roof en Rechtsherstel. Het rechtsherstel voor Joden in Nederland na de Tweede Wereldoorlog was gebrekkig. Financiële instellingen hielden bovendien Joodse gelden achter. Uitvoerige besprekingen met de Nederlandse overheid, verzekeraars, banken en effectenbeurs leidden in de jaren 1999-2000 tot overeenkomsten betreffende restitutiebetalingen. De akkoorden met deze partijen betekenden voor de Joodse gemeenschap dat alsnog de morele aanspraken van de Nederlandse Joden op deze tegoeden werden erkend.

bijeenkomsten te organiseren. Maar dat had het NPK anders ook niet gedaan. Het NPK heeft niets met elites. *‘Voor ons is iedereen gelijk. De elites kunnen mijn rug op, maar goed ik ben dan ook een ouderwetse linkse jongen’* (NPK).

Hoewel de betrokkenen bij EAJG dezelfde linkse politieke voorkeur hebben als de NPK’ers, wordt inmenging met de politieke elite op speciaal daarvoor georganiseerde bijeenkomsten niet als negatief gezien. Dat past juist goed bij het streven van EAJG om het monopolie van het CIDI op het verkondigen van de mening van Joods Nederland af te nemen. Sinds de oprichting is daarvoor gestreden door EAJG en inmiddels is de eerste bijeenkomst met politici van alle partijen georganiseerd *‘Daarom voelt het ook echt als een overwinning dat de buitenlandwoordvoerders van alle Kamerfracties komen discussiëren bij ons op 2 juni (2009 red.), een dag nadat ze allemaal op het CIDI zijn geweest zoals gebruikelijk vlak voor de verkiezingen. Wij hopen dat er meer van deze gelegenheden komen om ons geluid te laten horen’* (EAJG). Vooralsnog is er totaal één elitaire bijeenkomst met politici georganiseerd door EAJG, hetgeen gekwalificeerd kan worden als ‘in beperkte mate’.

4.2.5 Indeling

Tabel 15: De mate van toepassing van de ‘toegang van binnenuit’-methode

	CIDI	CvI	NPK	EAJG
Persoonlijk contact met politiek	Regelmatig	In beperkte mate	Nooit	In beperkte mate
Onderzoek presenteren aan politiek	Regelmatig	Nooit	Nooit	Nooit
Participeren in beleidsproces	Regelmatig	Nooit	Nooit	Nooit
Organiseren van elitaire bijeenkomsten	Regelmatig	Nooit	Nooit	In beperkte mate

In tabel 15 is te zien dat het CIDI regelmatig gebruik maakt van de ‘toegang van binnenuit’-methode. De andere drie organisaties zijn niet te kwalificeren

als gebruikers van deze methode, aangezien ze bijna geen gebruik maken van de activiteiten die bij de methode horen. In tabel 9 bleek dat de werkwijze van deze organisaties ook eerder te typeren is als 'van buitenaf'.

5 De invloed van de lobby's op de standpuntbepaling

Gezien de kerndeterminanten van Lelieveld en Princen (2011) in paragraaf 2.3 (doelwit, organisatie en thema), kan gesteld worden dat de inside-lobby methode geschikter is voor deze casus dan de outside-methode. Uit de indelingen in de paragrafen 4.1.5 (tabel 9) en 4.2.5 (tabel 15) blijkt dat het CIDI en het NPK de sterkste representanten van respectievelijk de inside en outside-methode zijn. Deze beide organisaties vergelijkend, verwacht ik dus dat het CIDI veel meer invloed heeft.

Alvorens in 5.2 de beïnvloeding van het regeringsbeleid in kaart wordt gebracht via de voor-na-methode (vergelijken standpunten van de Nederlandse regering en de vier onderzochte belangengroepen over vier recente concrete gebeurtenissen in Israel), maak ik in 5.1 onderscheid op kerndeterminanten tussen de beide belangengroepen. Daarmee toets ik de stelling hierboven (zie het begin van dit hoofdstuk). De methode van lobbyen in relatie tot het thema, de organisatie en het doelwit wordt bekeken en dat geeft een antwoord op deelvraag 5 *'Welke manier van lobbyen leidt tot de meeste invloed op het Israelbeleid van de Nederlandse regering?'.* Duidelijk wordt dat de van-binnen-uit methode geschikt is voor het thema, dat de elitaire kennis-organisatie van het CIDI daarmee een machtspositie heeft bewerkstelligd en dat bewindslieden een geschikt doelwit zijn bij deze wijze van lobbyen.

Terwijl de publieke opinie gelijkelijk verdeeld is tussen beide kampen (zie 1.3) en het ingewikkelde buitenlandse onderwerp zich bij uitstek leent voor inside lobbyen, blijkt op basis van de voor-na analyse in 5.2 dat de regering uitsluitend pro-Israel beleid heeft gevoerd in de onderzochte periode 2006-2009 (antwoord op deelvraag 6: *'Welke standpunten heeft de Nederlandse regering in de periode 2006-2009 ingenomen ten aanzien van Israel?'.*).

Hoofdstuk 5 besluit ik met een antwoord op de samenvattende deelvraag 7: *'Welke invloed hebben de Israelloobby en de Palestinalobby gehad op die standpunten?'.* Ik stel dat het plausibel is dat de CIDI-lobby

invloed heeft gehad op de standpunten van de Nederlandse regering aangaande het Israelbeleid.

5.1 Invloed met bepaalde werkwijzen op het Israelbeleid van de regering

In hoofdstuk 4 heb ik geconcludeerd dat het CIDI als vertegenwoordiger van de Israelloobby vooral van binnenuit werkt en het NPK als vertegenwoordiger van de Palestinalobby van buitenaf lobbyt. Het CIDI probeert de standpunten van de Nederlandse regering te beïnvloeden door als vraagbaak en adviseur te dienen voor de minister en de ambtenaren en politici om hem heen. Het NPK streeft diezelfde beleidsbeïnvloeding na, maar heeft geen directe ingangen bij de regering. Het ventileert zijn meningen op straat bij demonstraties en in de media om zo iets teweeg te brengen. Het doel is zoveel oproer te veroorzaken, dat de minister ofwel gedwongen is de pro-Palestinastandpunten van het NPK te volgen in zijn beleid ofwel dat hij overtuigd raakt van die standpunten.

Per casus is het verschillend of met de van-binnenuit lobby of juist met de van-buitenaf lobby meer invloed uit te oefenen is door een belangenorganisatie. Uit de theorie komen drie kerndeterminanten naar voren die bepalen wanneer welke wijze van lobbyen het meeste invloed oplevert: doelwit, organisatie en thema (zie 2.2.1).

Het doelwit van het CIDI en het NPK

Het eerste criterium is het doelwit, het lijdend voorwerp van de lobby. In deze casus is dat de Nederlandse regering. In tegenstelling tot de leden van het parlement worden de ministers niet gekozen door de bevolking maar benoemd. Benoemde politici voelen zich vanuit de aard van hun functie in mindere mate geroepen rechtstreeks verantwoording af te leggen in de richting van de bevolking. Hen beïnvloeden via het publieke debat is moeilijk. Ministers en hun ministerie staan eerder open voor een lobby van-binnenuit, dus in deze casus voor de Israelloobby.

Het CIDI stelt zich op als informatiecentrum voor (onder andere) het ministerie - dat zit ook opgesloten in de naam van de organisatie – maar

levert wel pro-Israël en dus gekleurde informatie. Middelen daartoe (geld en kennis) zijn voorhanden. De politiek maakt er vervolgens dankbaar gebruik van. De daarmee gecreëerde machtspositie van het CIDI wordt kennelijk voor lief genomen door politici. De door het CIDI geschreven Kamervragen van Van Baalen (4.2.3) zijn hier een voorbeeld van, dat tevens aangeeft dat ook invloedrijke Kamerleden het doelwit kunnen zijn.

De organisatie van het CIDI en het NPK

Om invloed te hebben als belangengroep die de lobby van-binnenuit voert, moet je dicht bij politici staan. Dat doet het CIDI. Zo was voormalig minister Maxime Verhagen geregeld aan te treffen op CIDI-bijeenkomsten, waar hij zich dan pro-Israël uitliet. De huidige minister van Buitenlandse Zaken Uri Rosenthal – van Joodse afkomst – heeft zelfs jarenlang in het kader van de ‘CIDI-collegereeks Israëls buitenlandse politiek’ in opdracht van het CIDI gedoceerd over ‘Internationaal terrorisme en de juridische (on)mogelijkheden’. Verder is het CIDI gevestigd in Den Haag, het centrum van politieke macht in Nederland.

Het pro-Palestijnse NPK lobbyt van-buitenaf. Belangenorganisaties met deze werkwijze die invloed hebben, beschikken over een groot netwerk. Dat het NPK daarover beschikt blijkt onder andere uit de grote opkomst bij demonstraties, de grote aandacht voor ‘digitale jihad’ die in Pro-Palestijnse kringen wordt gevoerd en de stem van degenen die pro-Palestijnse standpunten hebben, weten te vergaren in de Nederlandse media.

Het thema Israëlbeleid

Het Israëlbeleid is geen thema dat speelt in de directe leefwereld van de doorsnee Nederlander, want Israëlbeleid is onderdeel van buitenlands beleid. Hoewel er in vergelijking met andere buitenlandse beleidsthema’s een relatief grote constante aandacht is voor Israël en de Palestijnen, worden burgers in hun dagelijks leven niet beter of slechter van de beslissingen die de Nederlandse regering neemt over Israël⁷. Bij thema’s die minder prominent

⁷ De oliecrisis in 1973-74 ten gevolge van een boycot van Nederland door de Arabische olielanden vormt hierop een uitzondering. Nederland weigerde oorlogshandelingen van Israël tijdens de Jom Kipoeroorlog (1973) te veroordelen en de rechten van de Palestijnen te erkennen als enige EG-land. Door de olieboycot van de Arabische landen drong het pro-Israëlbeleid van de Nederlandse regering

zijn, resulteert van-binnen lobbyen in meer invloed dan van-buiten lobbyen. Het is dus plausibel dat het CIDI in deze casus wat type thema betreft meer invloed kan uitoefenen met zijn manier van lobbyen dan het NPK doet.

Tabel 16: Overzicht invloed CIDI en NPK op basis van kerndeterminanten

	Doelwit	Organisatie	Thema
CIDI	x	x	x
NPK		x	

De conclusie van deze paragraaf is dat de methode die het CIDI hanteert in deze casus op alle drie de kerndeterminanten positief uitpakt. De kenmerken van de casus sluiten precies aan op de werkwijze van het CIDI waardoor deze organisatie maximale invloed kan uitoefenen. Vooral in vergelijking met het NPK. De Palestina-lobby kan door zijn van-buitenaf werkwijze moeilijk invloed uitoefenen op het Israelbeleid van de Nederlandse regering. De manier waarop het NPK een netwerk van gelijkgestemde pro-Palestina activisten om zich heen weet te verzamelen, om vervolgens gezamenlijk ten strijde te kunnen trekken voor de Palestijnse belangen, is goed genoeg. Het probleem is alleen dat zowel het doelwit als het thema zich slecht lenen voor lobbyen van-buitenaf. Daarom is de invloed van de Palestinalobby beperkt.

5.2 Voor-na analyse

EAJG ondersteunt bijna altijd het standpunt van het NPK en Cvl dat van het CIDI, dus ook hierom is het voldoende om te kijken naar de standpunten van het CIDI en het NPK.

Invloed meten met de voor-na-methode, impliceert dat de doelen die de belangenorganisaties zich voor aanvang van het beleidsproces stellen, vergeleken worden met het uiteindelijke beleid. Om de mate van invloed van het CIDI-lobby aan de ene kant en dat van NPK-lobby aan de andere kant te illustreren, zijn de vier meest recente controversiële voorvallen gekozen waar

ineens binnen in de directe leefwereld van de Nederlandse burger. In de door mij onderzochte periode (2006-2009) heeft zich een dergelijke gebeurtenis niet voorgedaan.

de Nederlandse Regering op moest reageren: (1) Hamas wint de verkiezingen in januari 2006, (2) het uitbreken van de Israelisch-Libanese oorlog in juli 2006, (3) Israel grendelt Gaza af nadat Hamas daar de macht grijpt in juni 2007 en tot slot (4) het uitbreken van de Gaza-oorlog in december 2008. Eerst zal ik kort per geval de situatie schetsen, om vervolgens de uiteindelijke reactie van de Nederlandse regering op de ontstane situatie in Israel te vergelijken met de gewenste reactie volgens het CIDI en het NPK.

5.2.1 Verkiezingsoverwinning Hamas

Op 25 januari 2006 worden er in de Palestijnse gebieden (Gaza en de Westelijke Jordaanoever) parlementsverkiezingen georganiseerd door de Palestijnse Autoriteit. Dat is voor het eerst sinds 1996. De (soenitisch) islamitisch-fundamentalistische organisatie Hamas wint de verkiezingen met een absolute meerderheid van 74 van de 132 zetels. Ze vormen daarop op in maart een regering zonder Fatah van president van de Palestijnse Autoriteit Mahmoud Abbas. Deze uitslag zorgt in de internationale gemeenschap voor veel opschudding over de vraag of er wel gepraat en samengewerkt kan worden met Hamas, dat immers de staat Israel niet erkent en zelfs op de vernietiging van de Joden uit is⁸.

Standpunt NPK

Het NPK roept op om de democratische uitslag te respecteren en met Hamas te gaan praten. Volgens het Palestina Komitee hebben de Palestijnen helder gemaakt dat de bezetting door Israel ten einde moet worden gebracht.

Voorzitter Lankamp beschouwt Hamas niet als een terroristische beweging: *'Iedereen die tegen de Israelische overheersing vecht is een vrijheidsstrijder in de ogen van de Palestijnen'* (Dagblad van het Noorden, 27-1-2006).

⁸ In het voorwoord van *Het handvest van Hamas* uit 1988, het spirituele en onveranderlijke fundament van de beweging staat onder andere de passage *'Israel zal worden gesticht en zal blijven bestaan tot de islam het vernietigt, net zoals die de voorgangers ervan heeft vernietigd'*. Behalve tegen de staat Israel richt het document zich – op grond van heilige geschriften – ook tegen joden an sich, bijvoorbeeld in artikel 7: *'De Profeet(...) zegt: "De tijd van het oordeel zal niet aanbreken totdat de moslims de Joden zullen bevechten en hen zullen doden; bij gevolg waarvan de Joden zich achter rotsen en bomen zullen verstoppen. En iedere boom en [iedere] steen zal [dan] zeggen: 'O moslim, o slaaf van Allah, achter mij zit een Jood, kom hier en dood hem!'* (CIDI, 1989).

Standpunt CIDI

Het CIDI zegt dat er geen zaken gedaan kunnen worden met religieuze terroristen die de staat Israël willen vernietigen. Volgens CIDI-directeur Ronny Naftaniel kan Nederland niet aan de ene kant de Hofstadgroep opsluiten en aan de andere kant tegelijkertijd Hamas ondersteunen en goedkeuren. *'Dan ben je niet meer serieus te nemen. Vanwege de corruptie is de Nederlandse steun al teruggebracht tot 35 miljoen euro'* (Reformatorisch Dagblad, 27-1-2006).

Het CIDI verzet zich dan ook hevig tegen een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), dat een advies van tegenovergestelde strekking geeft aan Minister van Buitenlandse Zaken Ben Bot. Daarin pleit de WRR te stoppen met het zwart maken van de islam. Verder roept de raad de minister op banden aan te gaan met de leiding van Hezbollah in Libanon en Hamas in Palestina. Het CIDI reageert furieus op het advies en noemt Hamas en Hezbollah terreurorganisaties. *'Het pleidooi van de raad voor onvoorwaardelijke toenadering tot Hezbollah en Hamas doet afbreuk aan zijn poging om begrip te kweken voor de islam in Nederland'* (Reformatorisch Dagblad, 12-4-2006).

Standpunt Nederlandse regering

De Nederlandse regering komt eerder dan de rest van Europa met een boycot van de Palestijnse regering van Hamas na de VS en Canada (Elsevier, 31-3-2006). In een verantwoording van dat besluit verklaart minister Bot dat de Palestijnen zelf voor deze regering hebben gekozen en de gevolgen van die keuze zelf moet dragen (Reformatorisch Dagblad, 21-4-2006).

De Nederlandse regering is een van de voorvechters in de EU van een Europese boycot en de eerste in Europa die zelf de nieuwe regering boycot (De Groene Amsterdammer, 21-4-2006). Elke vorm van samenwerking met Hamas is voor Nederland onbespreekbaar. De minister wil niet samenwerken met de islamistische organisatie zolang zij Israël willen vernietigen (Financieele Dagblad, 1-3-2006).

5.2.2 Bommen op Hezbollah

Op 12 juli 2006 voert Israël de eerste in een reeks bombardementen uit op doelen van de (sji'itisch) islamitisch-fundamentalistische organisatie Hezbollah in Libanon, als reactie op raketaanvallen en de moord op acht en ontvoering van twee Israëlische soldaten eerder die dag. Dit is het begin van de Tweede Libanonoorlog tussen Israël en Hezbollah, die in totaal nog 34 dagen zal duren. De oorlog zal 1200 doden veroorzaken, hoofdzakelijk Libanese burgers. De internationale gemeenschap dient na het uitbreken van de oorlog een standpunt in te nemen over de eerste bombardementen van Israël.

Standpunt NPK

Het NPK roept de regering op de aanval te veroordelen. Volgens de Palestijnse Gemeenschap Nederland (PGN) en het NPK die samen een betoging organiseren, maakt Israël zich schuldig aan oorlogsmisdaden. Ze vinden dat Nederland dat niet kan accepteren en willen dat de regering die misdaden veroordeelt (Provinciale Zeeuwse Courant, 17-7-2006).

Standpunt CIDI

Het CIDI vraagt de zaak eerst goed te analyseren voor een veroordeling uit te spreken. Begrip voor de heftige reactie is geboden volgens CIDI-directeur Naftaniel. Hij zegt in NOVA dat Israël eenvoudigweg niet kan accepteren dat acht militairen worden gedood en twee worden gekidnapt. Israël is in het verleden immers wel voor minder uitgerukt. Verder verdenkt Naftaniel Hezbollah ervan bezig te zijn met het openen van een tweede front om de Israëlische druk op Hamas in Gaza te verlichten. *'Israël had geen keus, al kun je de vraag stellen hoe ver je moet gaan in het wreken van een bepaalde actie'* (NOVA, 13-7-2006).

Diezelfde Naftaniel wijst enkele dagen later op het existentiële belang van de strijd tegen Hamas voor Israël. Hij stelt dat de Joden hun enige staat niet laten afpakken door terroristen (Nederlands Dagblad, 21-7-2006).

Standpunt Nederlandse regering

Landen als Frankrijk en EU-voorzitter Finland hebben het Israelische optreden al direct veroordeeld. De Franse president Jacques Chirac verklaart dat de aanval van Israel niet goed te praten is. Chirac eist een staakt-het-vuren en verwijt Israel een daad van geweld ten koste van vele onschuldige levens (Het Nieuwsblad, 30-6-2006). Later noemen Frankrijk en Finland (op dat moment voorzitter van de EU het optreden van Israel buitenproportioneel (Volkskrant, 17-7-2006).

Finland stelt ook een snel staakt-het-vuren voor om Israels gewelddadig reageren op Hezbollah onmogelijk te maken, maar Nederland houdt dit in eerste instantie samen met Duitsland en Groot-Brittannië tegen en geeft op die manier aan Israel toestemming de luchtaanvallen op Libanon te continueren. De drie landen keren zich tijdens een 'chaotisch' overleg tegen de Finse ontwerp-resolutie en willen geen eisen stellen aan Israel (Elsevier, 1-8-2006). Nederland verzoekt Israel slechts te pogen om het aantal burgerslachtoffers te beperken (Dagblad Tubantia, 17-7-2006)

5.2.3 Afgrendeling Gaza

Israel grendelt de Gazastrook af in juni 2007 omdat Hamas, na de gevechten met Fatah te hebben gewonnen, de absolute heerschappij over de Gazastrook heeft. De blokkade geldt over land, over zee en in de lucht en is opgezet met medewerking van Egypte (Gaza ligt ingeklemd tussen Israel, Egypte en de Middellandse Zee), dat net als Israel vreest voor oncontroleerbare onveiligheid en onstabieleit in de Gazastrook nu Hamas aan de macht is gekomen. Israel biedt slechts een kwart van de humanitaire hulp aan, die het aan de bevolking van Gaza gaf voorafgaande aan de blokkade. Gaza is economisch volledig afhankelijk van de hulp die Israel biedt.

Standpunt NPK

Het NPK vindt de blokkade onmenselijk en vraagt de regering solidariteit te betuigen met de bevolking op Gaza door de blokkade af te keuren. Het NPK vindt dat de bevolking van Gaza niet het slachtoffer van de democratische

verkiezingsuitslag mag worden. De kans daarop is groot, omdat Israël volgens het NPK nu een rechtvaardiging heeft gevonden voor allerlei oorlogsmisdaden tegen de bevolking van Gaza. *‘Daarom moet het topprioriteit zijn, in Israël zowel als in de rest van de wereld, solidariteit te organiseren met Gaza en haar bevolking’* (NPK, 20-6-2007). Het NPK wil dat Nederland meer in het werk moet stellen om de schending van mensenrechten, die aan de gang zou zijn in de Palestijnse gebieden, tegen te gaan (ANP, 29-1-2008).

Er is volgens het NPK überhaupt meer mis met Israël, dan met Hamas. Het NPK is van mening dat onderhandelen met Hamas de enige juiste keuze is, omdat de partij democratisch aan de macht is gekomen. Eisen voor onderhandeling zoals de erkenning van Israël zijn volgens het NPK niet eerlijk en een slecht excuus om niet te praten. *‘Wat moet Hamas dan erkennen? Het Israël van 1947, of dat van 1966? Of het Israël met alle nederzettingen? (...) Als er met Hamas wordt onderhandeld, heb je grote kans dat ze bijdraaien. Naarmate de situatie beter wordt, zal Hamas ook steeds minder steun krijgen, want veel stemmen voor Hamas kwamen voort uit onvrede’* (Zwolse Courant, 23-6-2007).

Standpunt CIDI

Het CIDI ageert sterk tegen de tegenstanders van de blokkade in Nederland. *‘Het Centrum voor Informatie en Documentatie Israël (Cidi) protesteerde in 2007 heftig tegen ‘de zwartmakerij van Israël’* (Vrij Nederland, 12-10-2010). Het CIDI vindt de blokkade gerechtvaardigd in verband met de veiligheid van Israël en dat er onder geen beding met Hamas gesproken moet worden.

Standpunt Nederlandse regering

De Nederlandse regering is het eens met de blokkade van Gaza en vindt eveneens dat Hamas nog steeds geen gesprekspartner mag zijn. Ondertussen pleit Italië voor gesprekken met Hamas, net als een buitenlandcommissie in Groot-Brittannië. Het standpunt van de Nederlandse regering wordt niet beïnvloed door die geluiden. Volgens minister Maxime Verhagen moet Nederland nog steeds niet in gesprek gaan met Hamas (Elsevier, 16-8-2007).

5.2.4 Uitbraak van Gaza-oorlog

Op 27 december 2008 valt Israël met groot materieel de Gazastrook binnen om Hamas het weer toenemende aantal raketaanvallen met Kassamraketten⁹ betaald te zetten. Israël bombardeerde zowel militaire doelen als burgerdoelen, waar Israël dacht dat Hamas zich verscholen houdt. De 23 dagen van oorlog zullen uiteindelijk resulteren in ruim duizend Palestijnse doden en dertien Israëlische. In de internationale gemeenschap zijn verschillende geluiden te horen over de verrassingsaanval van Israël van 27 december 2008. Volgens sommigen was die een noodzakelijk kwaad, volgens anderen buitenproportioneel.

Standpunt NPK

Het NPK vindt de inval buitenproportioneel en vraagt de Nederlandse regering met verschillende demonstraties tijdens de oorlog in Gaza, om de aanval te veroordelen. Zaterdag 27 december wordt er een wake georganiseerd in Amsterdam door het NPK. De aanleiding is de Israëlische aanval op Gaza met (toen al) meer dan 150 doden. Eenzelfde aantal demonstranten verzamelen zich. *'De wake was een waardig en fel protest tegen de door Israël in Gaza aangerichte slachting'* (NPK, 31-12-2008).

Vlak na oud en nieuw vindt de grootste demonstratie plaats tegen de aanvallen van Israël op Gaza. Volgens de organisatie waren er tienduizend betogers, volgens de politie ruim duizend. De demonstranten eisen een stop van de aanvallen van Israël. Centraal in hun betoog staat het verzoek aan de Nederlandse regering om Israël in het openbaar tot de orde te roepen. De betoging is een initiatief van onder andere het NPK, dat een van de dertig organisatoren is die dag. Enkele actievoerders roepen 'Hamas, jihad, Hezbollah'. Een groep jongens verbrandt een Israëlische vlag (ANP, 3-1-2009).

⁹ Sinds het staakt het vuren van 19 juli 2008, werden in augustus, oktober en november per maand maximaal drie raketten afgevuurd. In november was dat 68 en in december (tot aan het uitbreken van de oorlog) 241. In april en mei 2008 werden voor het laatst meer dan 200 raketten vanuit Gaza op Israël afgevuurd (Intelligence and Terrorism Information Center, 2008 en 2009).

Standpunt CIDI

Het CIDI vraagt de Nederlandse regering de zaak eerst goed te analyseren voor een veroordeling uit te spreken tegen Israël. Geweld tegen terreur is zelden buitenproportioneel. Het CIDI vindt het optreden van Israël te rechtvaardigen als reactie op de sinds enkele weken opgelaaide beschietingen met Kassamraketten door Hamas (Reformatorisch Dagblad, 29-12-2008). Verder spreekt het CIDI zich uit tegen een wapenstilstand, omdat Hamas de vorige wapenstilstand heeft misbruikt voor het versterken van het wapenarsenaal (ANP, 29-12-2008).

Standpunt Nederlandse regering

In eerste instantie veroordeelt Minister van Buitenlandse Zaken Verhagen alleen Hamas en Israël niet. De minister geeft aan zeer bezorgd te zijn over de situatie in de conflictregio. Hij roept Israël op tot maximale terughoudendheid, om zo verdere slachtoffers onder de burgerbevolking te voorkomen. Tot een veroordeling of een oproep tot staakt-het-vuren komt het niet. Verhagen veroordeelt aan de andere kant wel de provocaties van Hamas die volgens hem tot deze situatie hebben geleid (Reformatorisch Dagblad, 29-1-2008). Premier Jan-Peter Balkenende zegt op 4 januari in Buitenhof dat Israël het geweld van Hamas niet onbeantwoord kan laten en dat een veroordeling van Israël prematuur is. Balkenende benadrukt in de uitzending dat Hamas eenzijdig een bestand heeft opgezegd en sindsdien dagelijks zo'n tachtig tot honderd raketten afvuurt op Israël (Reformatorisch Dagblad, 5-1-2009).

De Nederlandse regering is uiteindelijk een van de laatste Europese landen die Israël veroordelen voor de aanval en wil dat niet doen zonder ook het geweld van Hamas te veroordelen (Elsevier, 16-10-2009).

5.3 Samenvatting

In alle gevallen kiest de Nederlandse regering exact de koers van het CIDI en heeft de lobby van het NPK geen enkel effect op het beleid. Het is opvallend te noemen dat de Nederlandse regering in alle gevallen pro-Israël

standpunten inneemt, en zeker nooit die van het NPK. Het is daarom op basis van de 'voor-na' analyse vast te stellen dat het NPK geen invloed heeft op de standpunten van de regering. Dat het CIDI invloed heeft is volgens de theorie van Van Schendelen (3.2.5) plausibel, juist ook omdat de standpunten van de regering honderd procent overeenkomst vertonen met die van het CIDI.

6 Conclusie

Mearsheimer en Walt (2007) concludeerden dat de Israelloobby in de VS zeer invloedrijk was. In deze studie is de Nederlandse situatie wat betreft de stand van de Israelloobby opgenomen. Die is gezet tegenover de Palestinalobby. In eerste instantie is er gekeken naar verschillende manieren van lobbyen.

Grofweg zijn er twee strategieën die gehanteerd worden door belangenorganisaties: 'initiatief van buitenaf' en 'toegang van binnenuit'. Wanneer de organisatie de 'initiatief van buitenaf'-methode toepast, wordt via het publieke debat geprobeerd politieke standpunten te beïnvloeden. Men probeert krachten in de samenleving te bundelen en daarmee de besluitvorming in de eigen richting te sturen. De tweede methode is gebaseerd op 'toegang van binnenuit'. In dat geval besteedt de belangengroep weinig aandacht aan de publieke opinie. Deze strategie behelst namelijk dat invloed op de politieke standpunten wordt bewerkstelligd door rechtstreeks contact met beleidsmakers, soms zelfs bij voorkeur buiten de publiciteit om.

Met een onderzoek naar zogenoemde kerndeterminanten (wat voor een organisatie is de belangengroep, welke doelgroep moet worden "bewerkt" en wat is het thema?), is bepaald welke methode het best kan worden gehanteerd om invloed op de doelgroep te genereren. Dat blijkt in casu de "van binnenuit"-methode te zijn.

Van de verschillende belangengroepen in dit onderzoek, CIDI en Cvl als onderdeel van de Israelloobby en NPK en EAJG aan de Palestijnse kant, is onderzocht welke van de twee lobbymethoden bij hen dominant is. Van beide methoden wordt, middels onderzoek, de beste representant bepaald.

Het blijkt dat het CIDI zich vrijwel volledig richt op 'toegang van binnenuit'. Voorts wijst het onderzoek (inschaling aan de hand van operationalisaties) uit dat het CIDI zich kwalificeert als een zeer sterke representant van deze lobbymethode.

De andere drie groepen zijn gericht op 'initiatief van buitenaf'. Zij willen ook een regeringsbeleid dat overeenkomt met hun standpunten, maar gebruiken een andere methode om dat doel te bereiken. Hun inschaling geeft

aan dat het NPK een zeer sterke en tevens de beste representant is van de outside-methode.

Vervolgens moest de invloed empirisch worden bepaald. Invloed door lobbyen is op vier verschillende manieren vast te stellen. In dit onderzoek is de uiteindelijke vergelijking tussen de twee lobby's gedaan met de meest valide optie: de 'voor-na'-vergelijking. Probleem blijft ook met deze vergelijking dat 'x' en 'y' nooit causaal zijn te bewijzen. Vandaar dat het begrip plausibel wordt gebruikt.

Volgens de 'voor-na'-vergelijking aan de hand van vier belangrijke recente ontwikkelingen in het conflict van Israel met de Palestijnen (of Hezbollah), en de politieke standpunten die de Nederlandse regering toont, scoort het CIDI op alle punten goed en het NPK op alle punten slecht: de Nederlandse regering reageert geheel in de lijn met het pro-Israelgeluid van het CIDI op de gebeurtenissen en stelt nooit beleidsvoorstellen van het NPK in het werk. En dat terwijl de publieke opinie gelijkelijk is verdeeld over beide standpunten.

Omdat andere factoren zoals de institutie waar gelobbyd wordt (Nederlandse politiek) en het issue zelf (Israel/Palestina-beleid) gelijk zijn, is het plausibel te stellen dat de 'toegang van binnenuit'-methode van het CIDI zorgt voor de invloed van het CIDI in het Nederlandse bestel wat betreft het Israel/Palestina beleid. Van deze methode maakt bij het CIDI deel uit, het verwerven van een eigen machtspositie. Het beschikt over de middelen om de elite van de besluitvorming kennis te verschaffen, het is een denktank die als vraagbaak fungeert. Dat genereert macht: de kennis is partijdig maar kan via de interne lobbymethode niettemin als maatgevend worden overgedragen.

Het kunnen overdragen (*knowhow* en representatie) van partijdige kennis aan de elite (de beslissers) maakt het CIDI invloedrijk. Kennis en een ruim budget geven de macht om de inside lobbymethode te hanteren. Gelet op de thematiek en de doelgroep is dit de methode die invloed geeft. Het CIDI beschikt over de kwaliteiten en middelen voor deze lobby.

De Palestina-lobby kan door zijn van-buitenaf werkwijze moeilijk invloed uitoefenen op het Israelbeleid van de Nederlandse regering. Het netwerk van activisten is groot en "strijd" wordt er genoeg geleverd. Zowel het thema als het doelwit lenen zich echter slecht voor lobbyen-van-buitenaf. De

organisatie en de geldelijke middelen zijn van dien aard dat de inside-weg niet kan worden bewandeld. De invloed van de Palestinalobby op het regeringsbeleid is daarom beperkt.

7 Discussie

In deze case study bleek de 'toegang van binnenuit'-methode de plausibele reden voor de invloed van de Israelloobby. Dat kan vanuit democratische overwegingen een zorgwekkende uitslag zijn, omdat op deze manier grotere groepen burgers worden buitengesloten in het beleidsproces dan in het 'initiatief van buitenaf'-model. Belangengroepen met die laatste strategie hebben tot doel de publieke opinie achter zich te krijgen, voor organisaties als het CIDI heeft dat geen prioriteit. In dit onderzoek waren te weinig tijd en menskracht voorhanden om dieper in te gaan op de rol die publieke opinie speelt in deze case.

De focus van mijn onderzoek op het bepalen van de invloedfactor binnen de praktijk van het lobbyen, neemt de aandacht weg van de rol van de publieke opinie op de invloed van een belangengroep. Daarnaast zijn er tal van andere factoren dan lobbyen die het Nederlandse Israelbeleid bepalen en die generaliserende conclusies van dit onderzoek in de weg staan. Zo zou bijvoorbeeld ook de internationale context waarbinnen de Nederlandse regering gestalte moet geven aan het beleid, kunnen zorgen voor een pro-Israëlische houding; denk bijvoorbeeld aan de traditioneel goede relatie van de Nederlandse regering met de Verenigde Staten. Om daar achter te komen zou dit onderzoek herhaald kunnen worden op Europees niveau. Dat is arbeidsintensiever, maar ook zeer belangwekkend. De resultaten zijn daarbij bruikbaar om de hiervoor bedoelde beperkte generaliseerbaarheid van dit onderzoek te verbeteren.

Een ander probleem waar ik in dit onderzoek mee te maken had, hangt samen met de vraag of er daadwerkelijk sprake is van een proces van beïnvloeding van standpunten. Daar gaat de 'voor-na'-analyse, die ik heb toegepast, van uit. In de praktijk kan de Nederlandse regering haar standpunt echter al bepaald hebben, voordat de belangenorganisaties dat doen of voordat de regering van hun standpunten op de hoogte is. Zoals vermeld in 3.2.5 zal dat euvel altijd blijven bestaan, maar heb ik de waarschijnlijkheid van het bestaan van een proces van beïnvloeding voorafgaand aan de standpuntbepaling van de Nederlandse regering (of op door de regering reeds

ingenomen standpunten) vergroot door meerdere gebeurtenissen te bestuderen. Uit de analyse van die gebeurtenissen kwam naar voren dat de standpunten van de regering altijd overeen kwamen met die van het CIDI en nooit met die van het NPK. Dat is zeer opvallend en maakt invloed van het CIDI op de regering aannemelijk. Daarover zekerheid verwerven is onmogelijk voor mij als onderzoeker, want beïnvloeding van standpunten is slechts aannemelijk of waarschijnlijk te maken, nooit meer dan dat.

De toegevoegde waarde van mijn onderzoek bestaat uiteindelijk ten eerste uit het in de praktijk toetsen van de diverse theorieën over de invloed die belangengroepen kunnen verwerven met behulp van lobbyen. Hieruit blijkt bijvoorbeeld de juistheid van de stelling van Lelieveldt en Princen (2011) dat inside lobbyen de meest invloedrijke manier van lobbyen is wanneer er sprake is van een minder prominent politiek thema (de overgrote massa is niet persoonlijk betrokken), zoals het Israelbeleid. Door mijn casuskeuze heb ik bovendien een aanzet gegeven voor het bestuderen van de Israelloobby in Europa, zoals Mearsheimer en Walt (2007) in de Verenigde Staten gedaan hebben. Zij kwamen tot de conclusie dat de Israelloobby zo invloedrijk is, dat die ervoor zorgt dat de VS een buitenlandbeleid voeren dat in gaat tegen de eigen belangen. Dit onderzoek heeft waarschijnlijk gemaakt dat de Israelloobby in Nederland eveneens een grote invloed heeft op de regeringsstandpunten. Of die contraproductief zijn voor de Nederlandse belangen zal verder onderzoek moeten uitwijzen.

Utrecht, 19 april 2011

Literatuurlijst

i Wetenschappelijke literatuur

- Cobb, R., Ross, J., Ross, M.H. (1976), *Agenda Building as a Comparative Political Process*. In: The American Political Science Review, jaargang 70, nr. 1, maart 1976, pp. 126-138.
- Dershowitz, A. (2006), *Debunking the Newest – and Oldest – Jewish Conspiracy: A reply To the Mearsheimer-Walt 'Working Paper'*. Cambridge: John F. Kennedy School of Government Faculty Research Working Paper Series.
- Dür, A., Bièvre, D. de, (2007), *The Question of Interest Group Influence*. In: Public Policy, jaargang 27, nr. 1, pp. 1-12.
- Graaf, H. van der, Hoppe, R. (1989), *Beleid en politiek*. Muiderberg: Coutinho.
- Grünfeld, F. (2008), *Zestig jaar Nederland-Israël*. In: Internationale spectator, jaargang 61, nr. 12, december 2008, pp. 680-683.
- Henning, C.H.C.A. (2004), 'Modelling the Political Influence of Interest Groups: Theory and Empirical Evidence from European Agriculture Policy'. In: Warntjen, A., Wonka, A. (2004), *Governance in Europe: The role of Interest Groups*. Berlijn: Nomos.
- Herf, J. (2006), *The Israel Lobby*. In: London Review of Books, jaargang 28, nr. 7, 6 april 2006.
- Kickert, W., Hakvoort, J. (2000), *Public Governance in Europe: A Historical-Institutional Tour d'Horizon*. In: Heffen, O. van, Kickert, W., Thomassen J. (2000), *Governance in Modern Society*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Kollman, K. (1998), *Outside Lobbying: Public Opinion and Interest Group Strategies*. Princeton: Princeton University Press.
- Lelieveldt, H., Princen, S. (2011), *The Politics of the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Luyendijk, J. (2006), *Het zijn net mensen*. Amsterdam: Podium.
- Mearsheimer, J.J., Walt, S.M. (2007), *De Israellobby*. Amsterdam: Atlas.
- Munnichs, G. (2000), *Publiek ongenoegen en politieke geloofwaardigheid: democratische legitimiteit in een ontzuilde samenleving*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Princen, S. (2006), *Crashing and Creeping: Agenda-setting Dynamics in the European Union*. In: Journal of European Public Policy, jaargang 13, nr. 7, September 2006, pp. 1119-1132.
- Schendelen, R. van (1998), *EU Committees as Influential Policymakers*. Aldershot: Ashgate.
- Schendelen, R. van (2010), *Machiavelli in Brussels: The Art of Lobbying in the EU*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Scholzman, K.L., Tierney, J.T. (1986), *Organized Interests and American Democracy*. New York: Harper & Row.
- Walker, J. (1991), *Mobilizing Interest Groups in America: Patrons, Professions and Social Movements*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Yin, R.K. (1984), *Case Study Research: Design and Methods*. Beverly Hills: Sage.

ii Overige bronnen

- ANP (15-6-2006), *Demonstratie tegen Israël in Den Haag*. De Volkskrant.
- ANP (29-1-2008), *Verhagen moet meer doen voor Palestijnse rechten*. ANP.
- ANP (27-12-2008), *Demonstratie op de Dam tegen aanvallen Israël*. ANP.
- ANP (29-12-2008), *CIDI betreurt burgerslachtoffers*. ANP.
- ANP (3-1-2009), *Demonstratie tegen Israël in Amsterdam*. ANP.
- Amos, D. (21-4-2006), *Paper on Israel Lobby Sparks Heated Debate*. National Public Radio. <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=5353855>, geraadpleegd op 1-2-2011.
- Arian, M. (21-4-2006), *Aanslag en boycot*. De Groene Amsterdammer.

- Bhayani, P.D., Friedman, R.R. (21-3-2006), *Dean Attacks 'Israel Lobby'*. The Harvard Crimson.
- Beek, T. van, Hoorn, J. (17-7-2006), *Joodse gemeenschap in Nederland is verdeeld*. Provinciale Zeeuwse Courant.
- Burghoorn, A. (17-7-2006), *Spervuur van raketten treft Haifa*. De Volkskrant.
- Christenen voor Israel (2010), *Jaarverslag 2009*.
- CIDI-bericht (28-10-2010), *Verhagen neemt het op voor Israel*. <http://www.cidi.nl/2008/Verhagen-neemt-het-op-voor-Israel.html>, geraadpleegd op 8-2-2011.
- CIDI-uitgave (3-1989), *Het Handvest van de islamitische verzetsbeweging Hamas*.
- CIDI-nieuwsbrief (6-11-2007), *Kamervragen VVD*.
- Clyne, M. (22-3-2006), *Harvard's Paper Calles 'Trash' By Solon*. The New York Sun.
- Cohen, E.A. (5-4-2006), *Yes, It's Anti-Semitic*. The Washington Post.
- Ede Bodje, H. (12-6-2010), *Koopt geen koloniale waar*. Vrij Nederland.
- Feberwee, A. (21-4-2006), *EU-boycot Palestina onmenselijk*. Reformatorisch Dagblad.
- Hoebink, M. (13-5-2008), *Nederlandse steun voor Israel kalft af*. Wereldomroep. <http://static.rnw.nl/migratie/www.wereldomroep.nl/actua/middenoosten/080513-israel-nederland-redirected>, geraadpleegd op 15-2-2011.
- Hoorn, J. (26-7-2006), *Lobbyisten gaan ook op vakantie*. De Stentor.
- Intelligence and Terrorism Information Center (2009), *Summary of rocket fire and mortar shelling in 2008*.
- Intelligence and Terrorism Information Center (2008), *The Six Months of the Lull Arrangement*.
- Judt, T. (19-4-2006), *A Lobby, Not a Conspiracy*. The New York Times.
- Kwartan, L. (1-3-2006), *Hamas is betere vredespartner dan PLO*. Het Financiële Dagblad.
- Massad, J. (23-3-2006), *Blaming the Lobby*. Al-Ahram Weekly.
- Maurice de Hond (2005), *Conflict Midden-Oosten*. Opiniepeiling, gebruikt in tabel 2).
- Maurice de Hond (2009), *Nieuw conflict in Midden-Oosten*. Opiniepeiling, gebruikt in tabel 2).
- Nipo (1967), *Pro- of anti-Israel*. N=1176. Opiniepeiling, gebruikt in tabel 1).
- Nipo (1968), *Pro- of anti-Israel*, N=1214. Opiniepeiling, gebruikt in tabel 1).
- NOVA (13-7-2006), *Oorlog in het Midden-Oosten*. Vara/NPS. <http://www.novatv.nl/page/detail/uitzendingen/4470>, geraadpleegd op 22-2-2011.
- NPK-bericht (27-12-2008), *27 December 19 uur wake op de Dam wegens Israelische aanval Gaza*. <http://www.palestina-komitee.nl/NPK-berichten/84>, geraadpleegd op 8-2-2011.
- Redactie buitenland (27-1-2006), *Hele wereld reageert bezorgd op winst*. Dagblad van het Noorden.
- Redactie buitenland (17-7-2006), *Tussen liefde voor Israel en voor de Libanezen*. Tubantia.
- Redactie buitenland (18-3-2006), *Hamas presenteert omstreden nieuwe regering*. Elsevier.
- Redactie buitenland (31-7-2006), *Chirac veroordeelt Israelische aanval op Kana*. Het Nieuwsblad.
- Redactie buitenland (1-8-2006), *Britten en Duitsers tegen snel staakt-het-vuren*. Elsevier.
- Redactie buitenland (8-1-2009), *Palestijnen zijn veel te lang genegeerd*. Algemeen Dagblad.
- Redactie politiek (27-1-2006), *Palestijnen kiezen voor oorlog*. Reformatorisch Dagblad.
- Redactie politiek (31-3-2006), *Nederland verbreekt alle contacten met Hamas*. Elsevier.
- Redactie politiek (12-4-2006), *Kamer laakt islamrapport WRR*. Reformatorisch Dagblad.
- Redactie politiek (21-7-2006), *Wanneer begroeten vrede en recht elkaar?* Nederlands Dagblad.
- Redactie politiek (16-8-2007), *Verhagen tegen 'geflirt' EU-landen met Hamas*. Elsevier.
- Redactie politiek (29-1-2008), *Kritiek op Verhagen wegens Gaza*. Reformatorisch Dagblad.
- Redactie politiek (5-1-2009), *Begrip en onbegrip in Den Haag*. Reformatorisch Dagblad.
- Redactie politiek (10-1-2009), *VN-gezant hekelt kabinet om uitblijven veroordeling Israël*. Elsevier.
- Redactie politiek (16-10-2009), *Nederlands verzet tegen VN-veroordeling Israel*. Elsevier.

- Sijtsma, J. (23-6-2007), *Met Hamas valt best te praten*. Zwolse Courant.
- Stichting Collectieve Marorgelden Nederland (2005), *Besluitenlijst Ronde 2005*.
- Stichting Collectieve Marorgelden Nederland (2006), *Besluitenlijst Ronde 2006*.
- Stichting Collectieve Marorgelden Nederland (2007), *Besluitenlijst Ronde 2007*.
- Stichting Collectieve Marorgelden Nederland (2008), *Besluitenlijst Ronde 2008*.
- Stichting Collectieve Marorgelden Nederland (2009), *Besluitenlijst Ronde 2009*.
- Valk, G. (11-11-2009), *Omstreden minister uit Israel in Nederland*. NRC Handelsblad.
- Warschawski, M. (20-6-2007), *De crisis in Gaza*. NPK-bericht. <http://www.palestina-komitee.nl/nieuws/6>, geraadpleegd op 8-2-2011.
- Zunes, S. (17-5-2006), *The Israel Lobby: How Powerful is it Really?* Mother Jones.

Transcripten

Wim Kortenoeven

18 april 2010, CIDI te Den Haag

I: Dag meneer Kortenoeven, ik ben Pieter en ik ben hier voor mijn onderzoek over Nederland in relatie tot Israël. Ik wil dit interview beginnen met een introductie van u: wie bent u en wat doet u in de dagelijkse praktijk?

R: Ik ben hier researcher bij het CIDI, dat houdt in dat ik me zestig uur, en soms wel meer dan dat inzet voor Israël.

I: Ik val dus met de neus in de boter dat u net nu even tijd voor me heeft.

R: Het is hier inderdaad erg druk en we doen dit met erg weinig mensen. Maar zoals ik vertelde werk ik hier als onderzoeker en dat ik doe al meer dan tien jaar. Het CIDI zelf bestaat al veel langer en ik wil er alles aan doen om die status van ouwe vertrouwde die het CIDI in de loop der jaren heeft opgebouwd te behouden.

I: Het CIDI is natuurlijk een lobby organisatie voor Israël, ik wil nu in dit interview te weten komen hoe jullie organisatie te typeren is. Op basis van mijn onderzoek heb ik een aantal topics opgesteld, die ik wil met u een voor een doornemen.

R: Ja je doet maar jongen, ik heb je al gemaïld dat je me een half uur kunt hebben. Het is aan jou om dat efficiënt in te vullen, maar ik ben sceptisch.

I: Haha, dan ga ik maar meteen van start! Het eerste topic is het mobiliseren van groepsleden. Hoe zit dat bij het CIDI?

Mensen met sympathie voor Israël zijn aan ons verbonden als zogenaamde vriend van het CIDI. Zij krijgen 10 keer per jaar onze nieuwsbrief en voor de rest verzorgen wij lezingen en inhoudelijke activiteiten. Het is ons primair te doen om informatie te verstrekken aan onze donateurs. Wij mobiliseren geen mensen voor demonstratie. We onze achterban niet op tot actie. Dat komt ook omdat de actiebereidheid niet erg groot is bij ons. Wij verdedigen het beleid, de tegenstander valt aan.

I: Het is dus niet jullie doel om het Malieveld vol te krijgen met Israël aanhangers?

R: Nee, maar met 2000 CIDI-vrienden krijg je het Malieveld denk ik ook niet vol.

I: Oke, dat is duidelijk. Mijn tweede topic is het presenteren van onderzoek aan de pers. Doen jullie dat?

R: Het CIDI publiceert veel en zelf doe ik ook veel onderzoek. Onderzoek dat wij doen naar antisemitisme publiceert het CIDI altijd in het openbaar, omdat wij het belangrijk vinden dat we er hier in Nederland met zijn allen voor waken dat de geschiedenis zich niet herhaalt. Dat geldt niet voor meer specialistische onderzoeken die ik verricht naar de politieke situatie in Israël. Dat zegt het publiek toch weinig. Bij het CIDI publiceer ik zelf ook heel veel, het is ook mijn doel om veel over het onderwerp te schrijven. Ik schrijf voor tijdschriften columns over het conflict en heb tijdens mijn tien jaar bij het CIDI twee boeken geschreven. Over Hamas en over het conflict in zijn kern. Die boeken staan niet

in de bestseller top tien, maar die boeken worden wel met trots gepresenteerd in al zijn egards. Zo heeft VVD-prominent Hans van Baalen mijn boek over Hamas in ontvangst genomen tijdens mijn lezing voor de vrienden van het CIDI.

I: Ah, ik zag dat boek laatst bij De Slegte liggen.

R: Dat kan ik me goed voorstellen, het boek is in het hele land te koop.

I: Aha, mijn derde topic gaat over het protesteren. Hoe vaak gaan jullie de barricaden op?

R: Dat is niet de taak van het CIDI. Bovendien is de Israelloobby meer pro-Israël, dan anti-Arabisch, terwijl onze tegenstanders puur een jihad voeren tegen Israël. Die negatieve insteek sluit op een natuurlijke manier aan op het protesteren. Het CIDI is voor vrede en voor Israël, nergens tegen. Al vind ik zelf dat het zo langzamerhand wel tijd wordt voor een stevige 'counterjihad'.

I: Wat bedoelt u met counterjihad?

R: De jihad zorgt voor de ondergang van Israël. Die jihad wordt op een heel slinkse wijze gevoerd. Dus niet alleen met walgelijke aanslagen, maar ook...

I: Dus de weblog van Anja Meulenbelt is een vorm van counter-jihad?

R: Daar wil ik het niet over hebben. Ik weet dat je geen internetsites mag verbieden, maar in dit geval zou dat volledig terecht zijn. Ik weet waar ze die pure haat vandaan heeft, maar ze is wel getrouwd met een Palestijn.

I: Misschien is dat de reden, maar dat laten we nu even in het midden, gezien de tijd. Het volgende topic is de opiniepeilingen. Hebben jullie weleens een opiniepeiling uitgevoerd?

R: Het lijkt me niet zo zinnig om daar in te gaan investeren. Je weet toch wel dat de stemming in Nederland sinds de Libanonoorlog in 1982 is omgeslagen. Op dat terrein is voor de Israelloobby weinig te winnen. Nederlanders hebben de neiging de zwakke partij te kiezen in het conflict. En sinds de Libanonoorlog is Israël dat simpelweg niet meer. Het is net als bij David en Goliath. Iedereen wil dat David wint. Dat zie je ook in de opinie over Israël, wij willen dat in opinieonderzoeken niet gaan benadrukken.

I: Ik wil nu even naar het volgende topic gaan. Dat is de politiek. Heeft u veel contact met politici in Den Haag? Ik bedoel hiermee het kabinet, de coalitie en de oppositie.

R: Wij adviseren politieke partijen. Ik doe de rechterkant van het spectrum, daar ken ik alle buitenlandse woordvoerders persoonlijk, directeur Ronny Naftaniel onderhoudt de contacten met de linkerkant van het politieke spectrum, die heeft daar meer feeling mee. Om de politici warm te houden voor de Israelische zaak organiseren wij jaarlijks een studietrip voor Kamerleden naar Israël. Het CIDI zorgt dat de lijntjes tussen de Israelische ambassadeur en de Nederlandse Regering kort blijven.

I: Hoe zorgen jullie daarvoor?

R: Wij initiëren bijeenkomsten en we zorgen er vooral voor dat informatie van de ambassade het Binnenhof bereikt. Het CIDI vindt het belangrijk dat er een warme band is tussen Den Haag en Jerusalem, onze eerste verdedigingslinie tegen de nietsontziende oprukkende islamisering.

I: En nog even over dat bespelen van het rechterspectrum, hoe doe je dat?

R: Ik heb veel informatie voor politieke partijen die dat kunnen gebruiken in hun werkgroepen over het Midden-Oosten. Vooral met Hans van Baalen van de VVD kan ik erg goed, hij snapt wat er nodig is in het Midden-Oosten en hij vecht voor de

Israëlische zaak met alles wat hem lief is. Ook de SGP, de ChristenUnie en het CDA lever ik informatie. Binnen het CDA woedt nu een heftige discussie over Israël die wij proberen te sturen. Het PKN is natuurlijk onverdroten anti-Israël. Wij proberen het CDA daar bij weg te houden. Ik heb het mobiele nummer van Maxime Verhagen in mijn telefoon staan. Die kan ik altijd bellen.

I: We hebben het eerder al even gehad over onderzoeken die jullie doen met het doel die te presenteren aan het grote publiek. Ik wil het nu hebben over onderzoek presenteren aan de politiek. Hoe doen jullie dat?

R: Het veruit het grootste deel van al het onderzoek wat wij verrichten, doen wij voor de politiek. Dat is ons doel. Het CIDI onderhoudt nauwe banden met de politiek. Dat komt omdat vriend en vijand in de politiek ons zien als een betrouwbaar onderzoeksinstituut. We zijn al meer dan veertig jaar intensief bezig met onderzoek. Wij informeren naast het publiek vooral ook de politiek. Gevraagd en ongevraagd schrijven we onderzoeken die we presenteren aan de politiek.

I: Ah, oke, dat is interessant. Maar waar het natuurlijk eigenlijk bij jullie om gaat is het beïnvloeden van het beleidsproces, of niet dan?

R: Ja, daar zit wel een kern van waarheid in.

I: Wat voor een resultaat levert zo'n persoonlijke band op die jij bijvoorbeeld hebt met Hans van Baalen, wat is de netto winst? Wat koop je daar zeg maar voor in concreto?

R: Helemaal niks.

I: He, hoezo?

R: Nee, juist alles natuurlijk. Als ik bij Van Baalen langskomt op het Binnenhof, probeer ik zaken over Israël bij hem op de agenda te krijgen. En dan moet hij er voor zorgen dat ze weer op de politieke agenda komen. Zo hebben we allemaal weer onze eigen rol hierin. Van Baalen heeft hier zelf ook een belang bij, want hij zeer nauw verbonden met Israël vanuit zijn persoonlijke overtuiging. Dankzij hem wordt het ministerie van Buitenlandse Zaken continue herinnerd aan het belang voor het strijden van het voortbestaan. Israël mag niet kapot gemaakt worden door de propaganda van Hamas die zelfs hier doordringt.

I: Hoe verdedig je de belangen van Israël nou precies op het Binnenhof?

R: Hoe we politiek gezien precies te werk gaan is het geheim van de keuken. Daar ga ik geen exposé over geven. Wat ik wel kan vertellen is dat ik tijdens het proces altijd maar weer blijf wijzen op het eigenbelang van Nederland: als Israël er aan gaat, staan ze morgen bij ons op de stoep. Ja, ik ben een hardliner in internationale betrekkingen.

I: Hoezo een hardliner?

R: Omdat het CIDI gaat uit van Real-politiek. De consequentie daarvan is dat we er vanuit moeten gaan dat dat de hele wereld tegen de Joden is.

I: Dat laatste klinkt me wel kort door de bocht in de oren.

R: Dat kan ik me goed voorstellen, want je bent hier veilig in Nederland. Maar in Israël is een andere werkelijkheid, als je daar bent, zie je de realiteit. Dan zie je Iran, Hezbollah, Hamas en Islamisten die maar 1 doel hebben: de vernietiging van Israël. En het Westen praat dat vaak goed. Ongelooflijk, maar waar. En ik weet waarover ik het heb.

I: Het laatste topic wat ik wil bespreken gaat over elitaire bijeenkomsten.

R: Wat bedoel je daar mee?

I: Nou ja, vooral bijeenkomsten met politiek Den Haag of een specifiek publiek. Organiseren jullie weleens bijeenkomsten?

R: Ja, natuurlijk, het CIDI houdt geregeld lezingen.

I: En wie komen daarop af? Is dat dat specifieke publiek?

R: Op dat soort lezingen komen natuurlijk onze eigen achterban, die worden echt ook uitgenodigd en ook politici uit Den Haag.

I: En hoe staan die politici erin?

R: Op dat soort avonden blijkt toch dat de meeste Nederlandse politici zich nog vrienden van Israël noemen. Aan de ene kant doet het me goed dat te horen, maar ik weet nooit of ze het echt menen. We hopen dat ze op die avonden, waar we dan ook vaak Israëlische politici uitnodigen, meer betekenis kunnen geven aan de inhoud van die vriendschap met Israël.

I: Waarom nodig je specifiek die politici uit?

R: Bij het CIDI proberen wij de politici en daarmee het Nederlandse beleid te doordringen Israël positief te benaderen, pro-Israël, als je dat wilt horen.

I: En die overige aanwezigen zitten er maar bij voor Jan Joker?

R: Nee, het is ons primair te doen om informatie verstrekken aan die mensen, dat zijn onze donateurs. We willen dat ze ons blijven steunen.

I: Dat zou mooi zijn. Ik heb alle topics gehad, de lijst is helemaal afgevinkt. We zijn dus eigenlijk klaar.

R: Oh? Klaar? Het lijkt mij dat je dit conflict niet in een interview kunt vatten.

I: Nee, dat klopt, maar...

R: Maar goed, ik hoop dat ik je wat informatie heb kunnen geven.

I: Zeker

- einde interview -

Wim Lankamp
12 april 2010, Cafe Engels te Rotterdam

I: Goedemorgen meneer Lankamp...

R: Zeg maar Wim hoor, ik ben niet zo formeel.

I: O.K., nou Wim, ik ben dus Pieter, ik studeer bestuurskunde in Utrecht en schrijf nu mijn scriptie over Nederland in relatie tot Israel.

R: Niet alleen Israel bedoel je, maar ook over de Palestijnen, die worden vaak vergeten.

I: Ja, de Palestijnen zijn ook een belangrijke factor. Hoelang bent u al voorzitter van het NPK?

R: Nou laat ik eerst even wat vertellen over mijn achtergronden. Ik ben van net na de oorlog en de nasleep van de oorlog heeft mij gevormd. Je hebt niet alleen de Holocaust toen, maar ook de Goelag Archipel van Stalin. Die verschrikkingen werden mij duidelijk door het Eichmann proces. Dat heb ik toen echt op de voet gevolgd. Ik weet nog heel goed dat ik alle krantenartikelen over dat proces bewaarde in mijn plakboek. En door het Eichmann proces realiseerde ik mij dat we discriminatie moeten stoppen en tegengaan op elke manier, omdat dat kan leiden tot verschrikkelijke dingen.

I: Maar discrimineert Israel nu?

R: Wacht, ik ben nog niet klaar. Want Eichmann was in 1963 en daarna kwam de Vietnam-oorlog. Toen zag ik die verschrikkelijke beelden van Napalm en zinloos geweld. En daarom ben ik dus bij het NPK gegaan, om te strijden tegen geweld en discriminatie.

I: De oorlog in Vietnam hebben we nog gehad op de middelbare school. We hebben toen de film Platoon...

R: Slechte film, ik trouwens alle Vietnamfilms slecht, veel te Westers en geven alleen de kant van de Amerikanen weer. Er is geen een film vanuit het perspectief van de Vietnamezen. We weten dus niet welke verschrikkingen daar hebben plaatsgevonden, omdat we maar een kant van het verhaal te horen krijgen.

I: Ik wil even een sprongetje in de tijd maken naar Israel anno nu.

R: Israel, of beter Palestina, heeft ook al een hele lange en bloedige geschiedenis. Het begon al in 1948. De Westelingen zeggen onafhankelijkheidsdag, de Palestijnen noemen het Al Nakba, weet je wat dat betekent?

I: Dag van de veschrikking denk ik?

R: Al Nakba betekent de catastrofe. Met de stichting van de kolonie Israel begon de onderdrukking en de discriminatie van de Palestijnen. Die onderdrukking duurt nu al zestig jaar. De internationale gemeenschap weigert iets te doen, daarom ga ik middels het NPK het internationaal recht afdwingen. Wij willen vanuit een idealistische wereldvisie kijkt naar de problematiek in het Midden-Oosten'. Want de Palestijnen hebben recht op vrede en veiligheid, net als de Vietnamezen en alle andere burgers op de wereld.

I: Maar nu even over het NPK, hoe zou jij jouw organisatie kort omschrijven. En wat voor een soort organisatie zijn jullie eigenlijk?

R: Wij zijn de frontpartij van een brede beweging in Nederland die zich verzet tegen het onrecht dat de Palestijnen wordt aangedaan, een mooie rol. Die beweging heeft vele gezichten. Wij hebben zelf maar een kleine kern van mensen. Daarom is het belangrijk dat wij bijvoorbeeld ook andere pro-Palestina groeperingen zoals organisaties van jonge moslims mobiliseren. In die groep is een grote actiebereidheid, al proberen wij er als NPK altijd voor te waken dat het geen religieuze aangelegenheid wordt. Het gaat om mensenrechten, dat moet iedereen zich realiseren.

I: U zegt kleine kern, hoeveel mensen zijn er in dienst bij het NPK?

R: We hebben een bestuur wat zetelt in Amsterdam, want dat is toch het centrum van het land?

I: Niet Rotterdam?

R: Daar hebben we een hele grote afdeling, maar het is toch om je hoofdkwartier in Amsterdam te hebben, daar bereik je toch de meeste mensen.

I: Maar hoeveel mensen werken er nou bij het NPK?

R: We hebben een kleine kern van mensen die zich al heel lang actief inzetten. We zijn geen breed opgezette professionele organisatie, maar een gewoon een groep enthousiaste...

I: Jullie zijn niet zoals het CIDI bijvoorbeeld?

R: Nee, die hebben veel meer middelen. En weet je hoe dat komt?

I: Rijke Joden?

R: Dat mag je nooit zeggen. Ten eerste maak ik heel duidelijk het onderscheid tussen Joden en Israeli's. Dat zit een groot verschil tussen. Wij trekken ten strijde tegen Israël en tegen het anti-semitisme. Ten tweede zijn veel Joden om gegronde redenen tegen Israël.

I: Dus ze krijgen veel geld van rijke Israeli's?

R: Misschien ook, maar het mij specifiek om de Maror-gelden. Moet je maar eens uitzoeken hoeveel dat is (meer dan een ton, red.)

I: Wat zijn de Maror-gelden?

R: Dat is nog een terugbetaling van het leed van de Tweede Wereldoorlog. Ik vind het erg goed dat dat er is. Toch ben ik weleens jaloers op die subsidie, omdat wij als NPK geen enkele vergoeding krijgen. Dan is het lastiger om een goede organisatie op poten te zetten.

I: En dat is zeker ook lastiger om onderzoek te doen?

R: Ja, zelf kunnen wij weinig onderzoek doen. We hebben laatst wel onderzoek gedaan naar verkiezingsprogramma's van de politieke partijen. Die hebben we vervolgens cijfers gegeven. Het meeste onderzoek wordt echter in een bredere internationale context gedaan. Daar vraagt het NPK dan aandacht voor in de Nederlandse media.

I: Staat de Nederlandse media daar voor open?

R: De media in Nederland heeft daar geen oog, die zijn nog steeds vooral pro-Israël. Vroeger Israël natuurlijk, ook door de oorlog, erg populair bij de Nederlanders en de media. Het was de kleine David die strijdde tegen de grote Goliath, maar nu weten we inmiddels dat het verhaal anders is en dat proberen we via onderzoek in de media aan te tonen.

I: Ik wil het nu even hebben over het middel protesteren om je jezelf in de kijker van de media te spelen en uiteindelijk invloed op beleid af te dwingen. Welke rol speelt het middel protest in jullie strategie?

R: Het NPK is een protestbeweging. Wij zien onszelf als onderdeel van een morele protestbeweging tegen de schending van mensenrechten en daarbinnen richten wij ons op het lot van de Palestijnen. Met onze protesten in de media, maar vooral ook op straat, proberen wij duidelijk te maken dat Israël een apartheidsregime voert, dat geen steun verdient van de Nederlandse overheid.

I: U vindt de Israelische staat een apartheidsregime?

R: Ja, omdat ze stelselmatig de Palestijnen minderwaardig en als tweederangs burgers behandelen. Dat moeten wij als internationale gemeenschap stoppen en daarom zijn wij als NPK een boycot actie begonnen en die heet 'Koop geen Israelische apartheid. Het gaat om bewustwording. Door de Israelische apartheid te boycotten, kunnen we gezamenlijk de Israelische staat dwingen de vernederingen van het Palestijnse volk. De Palestijnen hebben recht op hun historische bezittingen die ze door de verdrijving na de Nakba zijn kwijtgeraakt.

I: Hoe ziet die actie eruit zien?

R: Ik zal je even wat flyers geven, zodat je beeld hebt bij onze strategie. Deze flyers aan allerlei mensen op straat om hun bewust te maken van het Palestijnse leed.

I: Hoe denken hier de mensen op straat eigenlijk over de kwestie Israel/Palestina. Voeren jullie weleens opiniepeilingen uit?

R: Dan zie je dat de gemiddelde Nederlander veel genuanceerder denkt over de kwestie dan de politiek, die hardnekkig pro-Israël blijft. Misschien dat de bevolking de ogen van de politiek kan openen. Helaas hebben we maar weinig geld te besteden als NPK. We kunnen dus niet vaak dit soort onderzoeken laten doen, maar toevallig hebben we er laatst weer één laten doen samen met EAJG en andere organisaties.

I: Protesteren en opiniepeilingen zijn vooral voorbeelden van een externe manier van beïnvloeden van de politiek. Probeert u de politiek ook van binnenuit te beïnvloeden?

R: Ik ben GroenLinks lid, maar dat zie ik heel bewust los van mijn voorzitterschap van het NPK. Die twee hebben niets met elkaar te maken en dat moet je ook van elkaar scheiden. Ik heb dus over de Palestijnse kwestie ook weinig contact met de partij. Daar hebben ze ook andere hele goede mensen voor, zoals Mariko Peters.

I: Maar doen jullie dan geen enkele moeite om de politieke partijen op een directe manier te beïnvloeden?

R: Wij informeren alle politieke partijen over ons standpunt over de kwestie Palestina/Israël. Wij sturen vaak e-mails met onze standpunten naar de voorlichters van alle politieke partijen, behalve de PVV. Dat zijn geen

onderzoeken, maar reacties op dingen die gebeuren in Israel. We krijgen weinig reactie terug, dus ik kan je niet zeggen wat daarmee gedaan wordt. Niet al te veel lijkt me, maar toch willen wij graag politiek wat teweeg brengen.

I: Vindt u het normaal dat het NPK zo weinig reacties terugkrijgt?

R: Wij zijn nog nooit uitgenodigd door beleidsmakers voor informatie of andere ondersteuning. Ik vind dat een vreemde zaak, vooral ook omdat de gekleurde informatie van het CIDI wel gebruikt wordt. Begrijp me goed, ik heb niets tegen het CIDI. Ze doen het goed, maar ze zijn niet objectief, kom nou. Daarom zou de politiek ook naar ons verhaal moeten luisteren.

I: Organiseren jullie daarvoor geen bijeenkomsten?

R: Jazeker, maar die bijeenkomsten zijn niet zo zeer gericht op politieke betrokkenheid, maar meer op maatschappelijke betrokkenheid. We willen een kritische stem laten horen en mensen ook de mogelijkheden geven om die kritische stem te laten horen. Die kritische stem wordt anders niet gehoord.

I: Dus kom je uit bij islamitische en Marokkaanse organisaties.

R: Ja, die vooral inderdaad, die worden namelijk niet gehoord. Als onderklasse in Nederland hebben zij niet de mogelijkheid om te laten merken wat zij vinden over dit soort belangrijke kwesties.

I: Het zijn met andere woorden nou niet echt elitaire bijeenkomsten, zoals het CIDI die organiseert als ze een Israelische minister of ambassadeur ontvangen.

R: Elitair? Laat me niet lachen. Nooit van z'n leven! Wij zijn juist tegen elites. Voor ons is iedereen gelijk. De elites kunnen mijn rug op, maar goed ik ben dan ook een ouderwetse linkse jongen.

I: Als ik u zo hoor heeft het NPK nog echt die spirit uit de jaren zestig. Is daar nu nog behoefte aan.

R: Ik denk dat er altijd behoefte is aan verbetering van mensenrechten. Daar blijf ik altijd voor strijden, want mijn motto is 'nooit meer Auschwitz'. Dat zit me echt diep in het hart. En met die spirit, zoals jij zei, ga ik door voor de rechten van de Palestijnen, want die worden met de voeten getreden en Israel kan gewoon zijn gang gaan, zonder dat iemand er wat van zegt. Dat kan niet en dat mag niet.

I: Ik wil nu afronden. U heeft me veel informatie gegeven. Hartelijk dank daarvoor en succes met alles.

R: Graag gedaan en ik wil jou veel succes wensen. Ik zou het erg fijn vinden als jullie de transcripten kunnen opsturen.

I: Ga ik doen.

- einde interview -

Henk Poot
19 mei 2010, Uithuizermeeden

I: Hallo Henk, daar ben ik dan, zit ik dan eindelijk.

R: Dat was zeker een lange reis, ik kan me herinneren, ik dacht dat duurt wel drie uur van Utrecht af.

I: Ja, ik was al om half acht vertrokken, in de spits.

R: Reken maar uit dus, meer dan drie uur al met al.

I: Ja, als de interviews niet naar mij toe komen, kom ik maar naar de interviewer toe. En omdat Groeneweg, die zit in Nijkerk, in het ziekenhuis ligt nu...

R: Vanwege dat ongeluk op de boot toen.

I: Groeneweg heeft me doorverwezen naar u en daarom zit ik hier dus. Ik doe mijn onderzoek naar de relatie tussen Nederland en Israël, zoals we al in de mail besproken hadden.

R: Wat wil je precies van mij weten, want ik ben de Israël-predikant van Christenen voor Israël, en houd me vanuit mijn rol niet echt bezig met politiek.

I: Waar houdt u zich dan wel mee bezig voor Christenen voor Israël?

R: Ik geef lezingen door het hele land, zeg maar vanaf Den Helder tot aan Limburg, zelfs daar zit een kleine groep evangelische christenen die sympathiseren met het gedachtegoed. Dus ik geef dus die lezingen door het hele land over de rijke geschiedenis van het heilige hartland, waar de Messias terugkomt.

I: Hoe moet ik me die avonden voorstellen? Wie komen daarop af? Wat is jullie achterban?

R: Onze mensen staan pal achter Israël. Hun liefde is onvoorwaardelijk, dus als er iets gebeurt met Israël komen de mensen vaak uit zichzelf al naar me toe om te vragen of ze iets kunnen betekenen. Dan zeg ik: verspreid het woord van God. Dat is niet los te zien van het bestaan van Israël. In Israël gaat de Messias het paradijs op aarde terugbrengen. Die boodschap willen evangelische christenen graag verspreiden.

I: Houden die evangelische christenen zich ook bezig met de actuele internationale politiek, zoals de problemen in Gaza en het conflict op Westbank?

R: Onze achterban is eigenlijk al voorbij het conflict, daar speelt het niet meer. Ik hou er zelf ook niet van om erover te discussiëren met tegenstanders. Die zitten zo in hokjes te praten, dat discussiëren geen zin heeft. Je kent de argumenten toch wel. En ik word er ook niet vrolijk van, ik mijd discussies over het probleem met de Palestijnen dus ook.

I: Kun je die achterban nog onderverdelen? Want binnen het protestantse geloof heb je toch heel veel verschillende soorten? Ik dacht gereformeerd, hervormd en zo. Want van welke kerk bent u?

R: Ik ben zelf een nederlands-gereformeerde predikant, zo ben ik ook opgeleid.

I: En de mensen die ondersteunen Christenen voor Israel?

R: Christenen voor Israel bestaat hoofdzakelijk uit evangelische christenen, maar ook van andere gezindten. Binnen de verschillende stromingen van de protestante kerk worden discussies gevoerd over Israel, wij richten ons niet op het seculiere debat. Ik heb nog nooit gediscussieerd met iemand van het Palestina Komitee of Een Ander Joods Geluid. Over het algemeen is men binnen de gelovige gemeenschap pro-Israel en valt er voor ons dus weinig te protesteren, maar op momenten dat de PKN zich achter zulke misleidende leugens schaaft, zoals die in dat Kairosdocument staan, ja, dan moeten we wel in het geweer komen. Als het aan de PLO ligt wordt de Westelijke Jordanoever Judenrein gemaakt. Dat is toch ongelooflijk! Daar moeten we keihard tegen strijden. Maar wij gaan uit van een positieve insteek, en daarom zijn we meer bezig in Israel zelf en minder aan het protesteren.

I: Een thema dat ik in mijn onderzoek behandel zijn de opiniepeilingen, die worden ook uitgevoerd over het onderwerp Israel. Dat gebeurt soms ook in opdracht van belangenorganisaties. Hoe kijkt u daar tegen aan?

R: Opiniepeilingen zeg je? Nee, nog nooit aan gedacht. Ik zou ook niet weten waarom.

I: Nou bijvoorbeeld om te kijken hoeveel mensen jullie zaak ondersteunen.

R: Iedereen die betrokken is bij Christenen voor Israel, ondersteunt onze zaak toch wel. Wij hebben liever een grote steun bij een kleine groep, dan een kleine steun bij een grote groep, ha! Dat zet die er maar in.

I: Een ander topic in mijn onderzoek is het contact met politici in Den Haag. Daarmee wil ik eigenlijk zeggen dat je je doel probeert te bereiken door politici voor je standpunt te winnen. Hoe actief bent u in de lobby in Den Haag?

R: Cvl zit in Nijkerk, en ik zit als Israelpredikant in Uithuizermeeden. Van Noordwest Groningen naar Den Haag, dan ben je wel even onderweg. Het lobbywerk laten wij als Christenen voor Israel over aan Wim (Kortenoeven, red.), die doet dat volgens mij goed voor het CIDI, voor zover ik dat kan overzien. Christenen voor Israel heeft wel contact met politici van CU en SGP. Die kom ik ook tegen op avondjes. Van andere partijen heb ik nog nooit iemand gesproken.

I: Dus u komt niet in Den Haag? Want mijn volgende vraag gaat over het presenteren van onderzoeken aan de politiek Den Haag. Maar dat doet u dus nooit?

R: Ik kom nooit in Den Haag, niet in politiek Den Haag in elk geval, dus dan kan ik ook geen onderzoek presenteren.

I: Mijn volgende topic is participatie in het beleidsproces, dat is ook een topic dat met politiek te maken heeft.

R: Met politiek heb ik weinig te maken. Daar doe ik niets mee, misschien is dat naïef, ik weet het niet. Maar ik ben sowieso geen lobby type. En anderen bij ons ook niet. Wij zijn met hele andere zaken bezig, die voor ons veel waardevoller zijn, zoals het opvangen van Ethiopische Joden die rechtstreeks uit de primitieve wildernis in Israel terechtkomen. Die kun je niet aan hun lot overlaten. Dat wij die mensen mogen helpen een leven op te bouwen in hun land, daar doe ik het voor.

I: Ik kan me voorstellen dat dit werk veel voldoening geeft.

R: Ja, het is echt prachtig om mensen in Israël een nieuw bestaan te zien opbouwen, om ze een volwaardige kans te geven.

I: Mijn volgende topic gaat over elitaire bijeenkomsten. Die lezingen waar we het al eerder over gehad hebben, kunt u daar meer over vertellen? Zijn die bedoeld voor een specifieke groep, of probeert u juist jan en alleman te bereiken?

R: Ik geef 90 lezingen per jaar, door het hele land. Er is dus een toch nog best een groot pro-Israël publiek in Nederland, want 90 lezingen per jaar is niet niks! Als je per lezing 300 mensen in de zaal rekent, kom je tot hoge aantallen. Dat zijn allemaal mensen die 's avonds nog de moeite nemen om naar een lezing te komen. Die lezingen geef ik eigenlijk alleen in christelijke hoek. Er vinden theologische debatten plaats, dan zouden de meeste politici toch snel afhaken denk ik zo.

I: Dat denk ik ook. De politiek gaat meer over de waan van de dag dan over theologie, maar goed dat is weer een hele andere discussie. Voor nu heb ik alle informatie, we zijn dus klaar met het interview.

R: Inderdaad, tijd dus voor een lekkere tosti en thee voordat je weer terug naar Utrecht gaat.

- einde interview -

Jaap Hamburger
5 mei 2010, EAJG te Amsterdam

I: Oke dan Jaap, we gaan beginnen.

R: Ja, laten we dat doen, ik heb je vragen die je gestuurd hebt naar mij gekopieerd.

I: Ja, ik dacht, dat is makkelijker voor het interview, de vragen zijn opgedeeld per topic. Aan de hand van de antwoorden op die topics wil ik dan gaan bepalen wat voor type belangenorganisatie jullie zijn.

R: Klopt, dus ik heb al wat aantekeningen gemaakt ter voorbereiding.

I: Oke, de eerste vraag gaat over de organisatie zelf. Wat voor een organisatie zijn jullie?

R: Een Ander Joods Geluid is wat betreft aantallen een kleine club. De actieve Joodse gemeenschap in Nederland is niet groter dan 15.000 mensen, daarvan sympathiseert maar een heel klein gedeelte met ons, maximaal 1000. Het overgrote deel van de Joodse gemeenschap heeft een hekel aan ons. Ze vinden ons zelfhatende Joden, of zelfs nazi-Joden. Ze verwarren kritiek op de staat Israël met antisemitisme. De mensen die wel achter ons staan zijn naar mijn smaak moeilijk te mobiliseren. Ik zou bijvoorbeeld graag eens met een groep mensen een muur op de A2 bouwen, maar voor dat soort acties is er geen draagvlak.

I: Dat zou wat zijn zeg. Voor een actie a la de A2 hebben jullie dus geen middelen, hebben jullie wel geld om te investeren in onderzoek?

R: Wij zelf niet, maar wel samen met anderen.

I: Wie dan?

R: Een Ander Joods Geluid doet veel samen met Anja Meulenbelt. Zij is een goede vriendin van mij. Anja heeft veel contact met vredesbewegingen in Israël. Daar wordt veel onderzoek gedaan, dat Anja dan naar het Nederlandse publiek brengt. Anja vindt het op haar beurt weer leuk dat wij een Joodse organisatie zijn.

I: Op wat voor een onderzoeken doelt u?

R: Nou ja, veel NGO's doen onderzoek naar overtredingen door het Israelische leger en de politie. Ook worden de roadblocks in kaart gebracht. Andere organisaties richten zich op illegale landonteigening. Al het onderzoek wordt uitgevoerd in de context van het internationale recht, wat Israël aan de lopende band overtreed.

I: Naast onderzoek doen heb ik het protesteren als topic om te kijken wat voor een belangenorganisatie jullie zijn. Hoe ziet het EAJG het fenomeen protesteren, is dat een kerntaak van jullie?

R: Protesteren is erg belangrijk. Laten horen dat je het er niet mee eens bent. Een ander geluid laten horen, letterlijk. Bij elk protest tegen het apartheidbeleid van Israël waar ik bij kan zijn, loop ik mee. Ik blijf alleen uit de buurt van Greta Duisenberg. Ik mag haar graag, maar ze heeft in haar naïviteit een aantal domme dingen gezegd, waardoor het voor EAJG niet goed is om met haar geassocieerd te worden. Naast ondersteunen van protest op de straat, zijn wij toch vooral actief

in de media. Regelmatig wordt er een ingezonden brief van ons geplaatst in landelijke kranten en tijdschriften.

I: Waar gaan dat soort brieven van u over?

R: Ik haak meestal in op de actualiteiten, om de andere kant van het nieuws te laten zien. Door de Israelloobby is het nieuws in Nederland erg eenzijdig. Ik probeer dat te compenseren met feiten, die in het nieuws verzwegen worden.

I: Oke, het volgende topic gaat over opiniepeilingen in Nederland. Doen jullie dat als organisatie ook zelf?

R: Ik kan je met trots vertellen dat we vorige maand nog hebben meegewerkt aan de organisatie van de peiling die is uitgevoerd door Synovate in opdracht van de mensenrechtenorganisatie United Civilians For Peace. Dat doen we wel vaker, niet te vaak, want daarvoor ontbeert ons het budget.

I: Wat blijkt er uit die peilingen?

R: Dat de onvoorwaardelijke steun voor Israël afzwakt ten faveure van de onderdrukking van de Palestijnen. In Nederland is er steeds meer oog voor het Palestijnse leed en dat Israël ontzettend slecht bezig is in het Midden-Oosten.

I: Goede opiniepeilingen zijn een ding, het gaat natuurlijk om Den Haag. Hoe zit het met persoonlijk contact met politici vanuit het EAJG?

R: SP en GroenLinks zeggen verstandige dingen over de kwestie. Daar kun je goed mee praten, dat doen we dan ook. Martijn van Dam representeert momenteel een hoopvol nieuw geluid binnen de PvdA. Binnen die partij begint een nieuwe generatie op te staan, die heel anders denkt over Israël. Met de andere partijen komen wij niet in contact. Die zitten qua ideeën te ver van ons af. Wel mocht ik laatst even met Verhagen babbelen, vooral uit beleefdheid kreeg ik de indruk. Zodat het net lijkt dat hij niet alleen naar het CIDI luistert.

I: Maar dat hij dus eigenlijk wel volgens u?

R: Ja, de banden tussen Verhagen, het CCIDI en de Israelische ambassade zijn heel nauw. Dat merk je ook heel duidelijk, want hij krijgt pro-Israelische onderscheidingen en noemt zichzelf expliciet en duidelijk vriend van Israël.

I: Gaat u op het Binnenhof te werk als adviesgroep?

R: We worden wel om advies gevraagd en we adviseren ook met onze expertise, maar dat is niet het doel an sich. We zijn ook niet bewust aan het lobbyen en lopen niet bij de politiek te leuren met allerlei onderzoeken. We zijn opgericht om vooral te laten zien dat de visie van de joodse gemeenschap in Nederland op Israël niet alleen de visie is die je van het CIDI hoort. Dat is voor ons belangrijker.

I: Dus wat is precies het doel van jullie organisatie? Ik bedoel eigenlijk wat is meer het bestaansrecht van het EAJG?

R: We willen laten horen dat Joden ook kritiek hebben op Israels beleid. En om dat te laten horen, gaan we naar demonstraties en geven lezingen. Zodat men weet dat er ook een ander geluid is in Nederland. Veel Joden in Nederland konden er niet meer mee leven dat je kritiek op Israël alleen maar binnenskamers mocht hebben. Wij willen dat die mensen zich kunnen uitspreken. Natuurlijk vinden wij beïnvloeding van het Nederlandse regeringsbeleid ook belangrijk, maar we zijn

realistisch en beseffen dat we vooral onze waarde hebben in het doorbreken van een taboe in de Joodse gemeenschap.

I: Dus daarom zijn jullie dus opgericht...

R: We zijn opgericht om vooral te laten zien dat de visie van de Joodse gemeenschap in Nederland op Israel niet alleen de visie is die je van het CIDI hoort. Het CIDI heeft niet het monopolie op het verkondigen van de mening van Joods Nederland. Dat is ons bestaansrecht. Daarom voelt het ook echt als een overwinning dat de buitenlandwoordvoerders van alle Kamerfracties komen discussiëren bij ons op 2 juni, een dag nadat ze allemaal op het CIDI zijn geweest zoals gebruikelijk vlak voor de verkiezingen. Wij hopen dat er meer van deze gelegenheden komen om ons geluid te laten horen. Wij zijn ook blij dat het CIDI dat toelaat, in tegenstelling tot vroeger toen ik nog wel eens ben aangevallen door CIDI-jongeren.

I: Aangevallen door CIDI-jongeren? Hoe kan dat nou?

R: Ja, inderdaad, ze hebben het imago van een nette club, maar zoals je ziet schijn bedriegt. Vooral in het begin was het CIDI heel erg tegen ons, maar nu is dat wel wat minder.

I: Oke, daarmee zijn we aan het einde gekomen van dit interview. De scriptie lever ik in juni in en ik zal je uiteraard een kopie toesturen.

R: Succes er verder mee!

- einde interview -